

Praktijkstandaard voor Rechtsbijstandverleners

*Ontwikkeld in het kader van het project: Versterken van de Kwaliteit van
Rechtsbijstand: Algemene Normen voor Verschillende Landen*

Law Institute Litouwen

Goethe Universiteit Frankfurt am Main

Raad voor Rechtsbijstand, Nederland

Orde van Advocaten Litouwen

State Guaranteed Legal Aid Service, Litouwen

2018

De samenstelling van dit handboek is gecoördineerd door het onderzoeksteam van de Law Institute van Litouwen op basis van door de teams van elk land uitgewerkt materiaal.

Geschreven door:

Christoph Burchard

Matthias Jahn

Sarah Zink

Simonas Nikartas

Agnė Limantė

Laurynas Totoraitis

Anželika Banevičienė

Diana Jarmalė

Het Handboek is samengesteld op basis van actieve bijdragen van de deskundigen van het projectteam:

Herman Schilperoort, Susanne Peters, Lia Combrink-Kuiters, Nederlandse Raad voor Rechtsbijstand

Laurynas Biekša, Litouwse Orde van Advocaten

Raad voor Rechtsbijstand

LITHUANIAN BAR ASSOCIATION

STATE-GUARANTEED
LEGAL AID SERVICE

Deze publicatie is tot stand gekomen met financiële ondersteuning van het Justitieprogramma van de Europese Unie. De inhoud ervan is uitsluitend de verantwoordelijkheid van de auteurs en kan op geen enkele wijze beschouwd worden als een weergave van de standpunten van de Europese Unie.

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
A. Inleiding.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
I. Basisinformatie over het project.....	6
II. Introductie van de Praktijknormen en de Toolboxaanpak	6
III. Methodologie van het instrumentboxconcept.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
B. Praktijknormen.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
I. Opleiding	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
Praktijknorm: Minimumeisen voor de opleiding van rechtsbijstandverleners.....	12
II. Trainingen en Kwalificatie.....	14
1. Praktijknorm: Specialisatie en permanente educatie vereist	14
2. Praktijknorm: Trainingen voor de advocaten/voor belanghebbenden binnen hun groepen of samen met andere belanghebbenden	16
3. Praktijknorm: Bijeenkomsten van professionals binnen het strafrechtgebied op structurele basis opzetten	17
4. Praktijknorm: Online-Trainingen voor advocaten	18
III. Beoordeling.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
1. Praktijknorm: Peer review.....	20
2. Praktijknorm: Beoordeling van het werk van advocaten door enquête naar de tevredenheid van de cliënt	23
3. Praktijknorm: Beoordeling van het werk van advocaten door officieren van justitie en rechters	25
IV. Taakomschrijving voor een Audit van de Kwaliteit en Waarde van de door Advocaten verleende Diensten.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
1. Uitleg van de Praktijknorm en voorbeelden in de landelijke praktijk.....	26
V. Klachten	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
1. Praktijknorm: Klachtenonderzoek.....	29
2. Praktijknorm: Zorgen voor bewustwording van de mogelijkheid om een klacht in te dienen	31

VI. Keuze van Advocaat gemaakt door de Rechtsbijstandgerechtigde/een Instantie.....	Fout!
Bladwijzer niet gedefinieerd.	
1. Praktijknorm: Geeft de rechtsbijstandgerechtigde het recht zelf een advocaat te kiezen; als er geen keuze is gemaakt, wordt de aanwijzing van een advocaat transparant gemaakt	32
VII. Uitgebreide informatie over rechtsbijstand aan de Rechtsbijstandgerechtigde verstrekken	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
1. Praktijknorm: Een lijst van advocaten opstellen met diverse informatie (een informatieve lijst van advocaten die rechtsbijstand verlenen).....	33
2. Praktijknorm: Ervoor zorgen dat de cliënt volledig is geïnformeerd over zijn of haar rechten (Betere kennisgeving van de rechten van de verdachte)	35
VIII. Procedurele Waarborgen.....	36
1. Praktijknorm: Vereiste van uitdrukkelijk akkoord van de cliënt over het verlies van rechten	36
2. Praktijknorm: Documentatievereiste	38
3. Praktijknorm: Niet-effectieve verdediging in beroepsprocedures duidelijk maken.....	39
4. Praktijknorm: Procedurele rechten aan de verdachte/beklaagde toekennen om te zorgen dat hij/zij kan deelnemen aan de procedure en eigen controle van de kwaliteit van de verdediging	40
IX. Bijzondere Noodzaak snelle Verlening van Rechtsbijstand in Detentiezaken.....	Fout!
Bladwijzer niet gedefinieerd.	
1. Praktijknorm: Een rooster opstellen voor de procesadvocaat van dienst om te zorgen dat er snel een advocaat aanwezig kan zijn.....	41
2. Beste Praktijknormen opstellen die gericht zijn op de speciale behoefte aan verdediging in situaties op het politiebureau.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
X. Werkprincipes	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
1. Praktijknorm: Regulering van quota's voor advocaten die werken als verlener van rechtsbijstand/door de rechtbank aangewezen advocaat en vrijgevestigde advocaat	44
2. Praktijknorm: Structuren in het systeem opzetten om ervoor te zorgen dat advocaten voldoende tijd hebben om een zaak voor te bereiden	46
3. Praktijknorm: Voorkeur geven in latere stadia van een procedure aan advocaten die in een eerder stadium aan de procedure hebben gewerkt (Continuïteit van Vertegenwoordiging)....	47

4. Praktijknorm: Procedures vereenvoudigen (vanuit het perspectief van de cliënt) en ze gebruiksvriendelijker maken	49
5. Praktijknorm: Eerstelijns rechtsbijstand bieden, vooral als er een verzoek voor rechtsbijstand moet worden ingediend	51
XI. Het sluitstuk: Betaling en Kosten	53
1. Praktijknorm: De betaling verhogen	53
2. Praktijknorm: De kosten voor de procedure verdelen naar het principe “de veroorzaker betaalt”	54

A. Inleiding

I. Basisinformatie over het project

Het project “Versterken van de Kwaliteit van Rechtsbijstand: Algemene Normen voor Verschillende Landen (QUAL-AID)” is in de periode 2016-2018 ontwikkeld en geïmplementeerd door partners uit drie EU-lidstaten: Litouwen, Duitsland en Nederland. Het project werd geleid door het Law Institute van Litouwen met als voornaamste onderzoekers Dr. *Simonas Nikartas*, Dr. *Agnė Limantė* en *Laurynas Totoraitis*. Het project heeft cofinanciering uit de EU genoten vanuit de Justitieregeling (JUST/2015/JACC/AG/PROC/8632).

Behalve het Law Institute van Litouwen, maakte de State Guaranteed Legal Aid Service, Litouwen ook deel uit van het Litouwse team vertegenwoordigd door Dr. *Anželika Banevičienė* en *Diana Jarmalė*, en de Litouwse Orde van Advocaten vertegenwoordigd door Dr. *Laurynas Biekša*. De Duitse partner was de Goethe Universiteit Frankfurt onder leiding van Prof. Dr. *Christoph Burchard* (LL.M. NYU) en Prof. Dr. *Matthias Jahn* (rechter Hoogerechtshof Frankfurt) met als onderzoeker *Sarah Zink*. De Nederlandse Raad voor Rechtsbijstand, de instantie voor rechtsbijstand belast met alle bestuurlijke kanten daarvan, was vertegenwoordigd door *Herman Schilperoort*, Dr. *Susanne Peters* en Dr. *Lia Combrink-Kuiters*.

Het project is ontwikkeld in het licht van de recente inspanningen van de internationale gemeenschap om stappen te zetten voor verbetering van de kwaliteit van de gesubsidieerde rechtsbijstand, in de context van de EU rekening houdend met de nieuwe EU Richtlijn nr. 2016/1919 inzake rechtsbijstand voor verdachten en aangeklaagde personen in strafprocedures en voor gezochte personen in procedures met betrekking tot een Europees Aanhoudingsbevel¹. De Projectpartners hebben beoogd een bijdrage te leveren aan het versterken van de kwaliteit van rechtsbijstandverlening in strafrechtelijke procedures in de EU door het ontwikkelen van Praktijknormen voor het verlenen van rechtsbijstand, het versterken van de kwaliteit daarvan en voor het toezicht. In dit opzicht was het project gericht op het bijstaan van lidstaten bij de juiste implementatie van Richtlijn 2016/1919. Voorts was het doel van de projectpartners de capaciteit te vergroten van beleidsmakers, bestuurders en rechtsbijstandverleners door te zorgen voor kwalitatief hoogwaardige rechtsbijstand.

Het project was opgebouwd uit drie werkpakketten:

---

1 PB L 297, 4.11.2016, p. 1–8.

- (i) In onderdeel I van het project beoordeelde het projectteam allereerst de bestaande juridische kaders en praktijken die in hun eigen landen bedoeld zijn om hoogwaardige rechtsbijstand in strafprocedures te waarborgen. Deze beoordeling bestond uit desk research, een onderzoek naar rechtsbijstandsgerechtigden, gesprekken met belanghebbenden en een klachtenanalyse. Daarnaast werden er drie studiebezoeken georganiseerd om van elkaar te leren en informatie uit te wisselen. Als onderdeel van dit onderdeel is in november 2017 een internationale conferentie georganiseerd in Vilnius, waar deskundigen uit meer dan 20 verschillende landen hun kennis en inzichten hebben gedeeld. Het rapport van dit werkpakket is online te vinden op <http://qualaid.vgtp.lt/sites/default/files/0412675001517559135.pdf>
- (ii) Onderdeel II was gewijd aan het opstellen van deze Praktijknormen en “Instrumenten en Criteria voor het meten van de Kwaliteit van rechtsbijstand: Richtlijnen voor EU-lidstaten”. Deze twee documenten waren de voornaamste uitkomsten van dit onderdeel. Het is belangrijk om op te merken dat er een uitgebreid onderzoek is uitgevoerd naar de kwaliteit van gesubsidieerde rechtsbijstand om de aanvankelijke ideeën van de projectpartners te valideren en te onderbouwen met input van verschillende deskundigen uit heel Europa. In juni 2018 is er in Frankfurt een workshop gehouden om de bevindingen van het onderzoek te bespreken en verdere ideeën uit te wisselen.
- (iii) Onderdeel III bestond uit het organiseren van trainingen in de drie projectlanden. De trainingen vonden plaats in de periode oktober-december 2018.

Introductie van de Praktijknormen en de Toolboxaanpak

Deze Praktijknormen omschrijven een **selectie van goede praktijken** die **kunnen bijdragen aan het versterken van de kwaliteit van rechtsbijstand** in strafrechtelijke procedures als vastgesteld in het kader van het QUAL-AID project. Uitgebreide presentatie van die goede praktijken, met voorbeelden, zijn bedoeld om bestuurders² en toezichthouders van gesubsidieerde rechtsbijstand te helpen de kwaliteit van de gesubsidieerde rechtsbijstand in hun rechtsgebied te verbeteren. Voor rechtsbijstandverleners³ zijn deze Praktijknormen niet minder belangrijk omdat zij een aanmoediging moeten zijn om voor kwaliteit te gaan.

---

² Volgens het UNODC Handboek: Bestuur gesubsidieerde rechtsbijstand – een instantie die verantwoordelijk is voor de organisatorische en bestuurlijke kant om te zorgen voor de aanstelling van rechtsbijstandverleners en de verlening van rechtsbijstand aan ontvangers die daarvoor in aanmerking komen.

³ Volgens het UNODC Handboek: Verlener van rechtsbijstand – een juridisch opgeleide professional (advocaat of paralegal of ander passend opgeleid persoon die fulltime of parttime gesubsidieerde rechtsbijstand verleent.

Praktijknormen⁴ zijn maatregelen, normen of modellen die gebruikt kunnen worden in actuele vergelijkende beoordelingen van de kwaliteit van rechtsbijstand bij strafzaken. Ze moeten o.a. de belanghebbenden bij rechtsbijstand ondersteunen bij de naleving van Richtlijn 2016/1919, volgens welke de lidstaten noodzakelijke maatregelen moeten nemen, ook met betrekking tot de financiering, om ervoor te zorgen dat er een effectief systeem voor gesubsidieerde rechtsbijstand van voldoende kwaliteit is; en dat rechtsbijstandverlening van voldoende kwaliteit is om de billijkheid van de procedures te waarborgen, met inachtneming van de onafhankelijkheid van de advocatuur (Artikel 7 lid 1). De Praktijknormen dragen ook bij aan de doelstellingen van Richtlijn 2013/48/EU⁵ inzake het recht op toegang tot een advocaat in strafprocedures en in procedures inzake een Europees aanhoudingsbevel, Commissieaanbeveling C(2013) 8179/2⁶ inzake het recht op rechtsbijstand voor verdachte of beklaagde personen in strafprocedures en Commissieaanbeveling C(2013) 8178/2⁷ inzake procedurele waarborgen voor kwetsbare personen die verdachte of beklaagde zijn in een strafprocedure.

Het verbeteren van de kwaliteit van de rechtsbijstandverlening is ook vastgesteld als de voornaamste prioriteit voor de lidstaten in het wereldwijde onderzoek naar rechtsbijstand (UNODC, 2016⁸).

Aangezien de kwalitatieve, effectieve, efficiënte en billijke rechtsbijstand in strafprocedures op vele manieren bereikt kan worden en aangezien de borging ervan met vele factoren samenhangt (om slechts een eenvoudig voorbeeld te geven – de algemene “juridische cultuur” in een bepaald rechtsgebied), zijn de QUAL-AID partners overeengekomen een **toolbox**concept te gebruiken, waardoor de belanghebbenden bij de rechtsbijstand uit kunnen gaan van meerdere instrumenten om de kwaliteit van de rechtsbijstand in strafprocedures te versterken en zo algemene normen vast te leggen voor rechtsbijstand in strafzaken voor verschillende jurisdicties (zie de titel van het project). Met het toolboxconcept kan een samenhangend systeem opgezet worden waarin belanghebbenden (advocaten, bureaus voor rechtsbijstand, enz.) voldoende kwaliteit van rechtsbijstandverlening bieden.

Het is belangrijk om te benadrukken dat we niet beweren dat elk land alle in dit document genoemde instrumenten dient aan te nemen. Aan de andere kant stellen we voor dat door het document als een

---

4 Zie Oxford Dictionary: standard.

5 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013L0048&from=EN>.

6 http://www.ecba.org/extdocserv/projects/legalaid/20131127_PropEC_RECLegalAid.pdf.

7 [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013H1224\(02\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013H1224(02)&from=EN).

8 http://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/democratic-governance/access_to_justiceandruleoflaw/global-study-on-legal-aid.html.

toolbox te presenteren ieder land kan kiezen welk instrument geschikt is in hun jurisdictie, en dan de geselecteerde instrumenten kan implementeren.

Dit rapport presenteert de Praktijknormen door de verschillende instrumenten, “tools” in onze toolbox voor het versterken van rechtsbijstand uit te leggen, door aan te geven wat de respondenten van de enquête vinden van de instrumenten⁹, door bespreking van de respectievelijke **voordelen en tekortkomingen**, en door aan te geven of/waarom hun **integratie in de rechtsordes** van de lidstaten al dan niet problematisch zouden kunnen zijn.

Methodologie van het toolboxconcept

Het **toolboxconcept** gaat uit van de aanname dat het systeem voor rechtsbijstand vele facetten heeft, dat een regeling voor rechtsbijstand op zichzelf uiteenlopende belangen en waarden in evenwicht moet houden (bijv. de onafhankelijkheid van het juridisch beroep versus de kwaliteitsborging door middel van externe beoordeling), en dat de effectiviteit van een rechtsbijstandsregime berust op vele beïnvloedingsfactoren, die niet los van elkaar beoordeeld moeten worden. Het toolboxconcept neemt de Europese gedachte ter harte van “eenheid in verscheidenheid”, hetgeen betekent dat er nationale identiteiten zijn die beschermd moeten worden als een zaak van het constitutioneel recht van de EU.

Het **toolboxconcept** berust **niet noodzakelijkerwijs op de veronderstelling** dat het gebruik van veel van de door ons voorgestelde Praktijknormen een positieve invloed heeft op het functioneren van het systeem van gesubsidieerde rechtsbijstand, alhoewel dit wel waarschijnlijk en aannemelijk lijkt. Verder empirisch onderzoek is nodig om de genoemde veronderstelling te verifiëren. Meerdere deskundigen op het gebied van gesubsidieerde rechtsbijstand hebben zich er nu over uitgesproken dat het gebruik van bepaalde individuele instrumenten zwaarder weegt dan het niet gebruiken van andere instrumenten, een feitelijke bewering die door andere deskundigen is betwist. Het staat

---

9 De aantallen in het rapport zijn afkomstig van onze enquête en zijn in kleuren aangegeven die een bepaalde significantie symboliseren. Het toepassingsniveau (“Heeft u dit instrument in uw systeem?”), het mogelijke toepassingsniveau (“Als u dit instrument niet in uw systeem heeft, kunt u zich dan voorstellen dat u het gaat gebruiken?”) en de algemene beoordeling van het instrument (“Hoe belangrijk is het instrument om een hoge kwaliteit van gesubsidieerde rechtsbijstand te garanderen?”) om een hoog niveau van gesubsidieerde rechtsbijstandverlening in strafprocedures te garanderen, en zijn in kleuren aangegeven, die staan voor hoog niveau (groen), gemiddeld niveau (oranje) en laag niveau (rood). Voor het (mogelijke) niveau van toepassing, waar we de respondenten vroegen of ze het instrument in hun systeem hadden en zo niet als diegenen die het niet toepassen, zich kunnen voorstellen dat ze het toepassen, hebben we de normen op de volgende manier bepaald: 0-33.33 % Ja (rood-laag niveau); 33.34-66.66 % Ja (oranje-gemiddeld niveau); 66.67-100 % Ja (groen-hoog niveau); in de algemene beoordeling, waar we de respondenten vroegen hoe belangrijk in hun beoordeling een instrument is om een hoog niveau van gesubsidieerde rechtsbijstand in strafprocedures te garanderen op een schaal van 1 (helemaal niet belangrijk) tot 5 (heel belangrijk), hebben we de normen op de volgende manier bepaald: 1-2.33 (rood-laag niveau); 2.34-3.66 (oranje-gemiddeld niveau); 3.67-5 (groen-hoog niveau).

bijvoorbeeld open voor discussie of een uitstekende formatie van advocaten tekortkomingen in een regime van een leven lang leren compenseert. Verdere analyses zijn daarom noodzakelijk om te onderzoeken of er algemene hiërarchieën in onze toolbox aanwezig zijn, bijv. of een peer reviewsysteem beter bijdraagt aan de kwaliteit van een programma voor gesubsidieerde rechtsbijstand dan andere instrumenten.

Zoals hierboven aangegeven is de lijst van instrumenten in dit document voortgekomen uit het uitgebreide onderzoek dat we in onze eigen landen hebben uitgevoerd, door gesprekken te voeren met deskundigen en cliënten die gesubsidieerde rechtsbijstand ontvangen, een conferentie, workshops, studiebezoeken, bestudering van nationale systemen, voorbeelden van goede praktijken, en het houden van de enquête.

Hier dient het een en ander te worden opgemerkt over de enquête. Om de adequaatheid van de voorgestelde Praktijknormen voor rechtsbijstandverleners te waarborgen, te kijken of ze volledig zijn, en te garanderen dat ze voldoende rekening kunnen houden met de omstandigheden (en ook de constitutionele identiteiten, zie Artikel 4 VEU) van de rechtsordes van de lidstaten, hebben we een van de **meest holistische online enquêtes over de Praktijknormen voor adequate rechtsbijstand in strafrechtelijke aangelegenheden** gehouden. De enquête is vanaf 1 oktober ingevuld door 90 deskundigen die betrokken zijn bij het proces van organiseren en verlenen van rechtsbijstand en die uit 22 verschillende lidstaten afkomstig zijn. De enquête heeft vijf maanden gelopen en kon nog ingevuld worden tot eind 2018. De tussentijdse resultaten zijn besproken op een bijeenkomst van internationale deskundigen op het gebied van gesubsidieerde rechtsbijstand en de input daarvan is weergegeven in het volgende rapport. Op basis van de beoordeling van de internationale deskundigen in de enquête en ons eigen onderzoek hebben we de Praktijknormen ontwikkeld – als instrumenten– die in alle jurisdicties kunnen worden toegepast. Het is niet de bedoeling dat de instrumenten in dit rapport afzonderlijk van elkaar worden toegepast, maar in combinatie met elkaar. Elk instrument heeft eigen voordelen en tekortkomingen die bekeken moeten worden en tegen elkaar afgewogen moeten worden.

Onze bundel Praktijknormen is de uitkomst van de voornoemde enquête. Het moet - als voorbehoud - worden opgemerkt dat de cijfers van de enquête op geen enkele manier representatief zijn. Om maar een paar voorbeelden te noemen, allereerst kwam het grootste deel van de respondenten uit een van de drie projectpartnerlanden Duitsland, Litouwen en Nederland (24,44 % van de respondenten komen uit Duitsland, 13,33% uit Nederland en 12,22 % uit Litouwen). Verder is het grootste deel van de respondenten advocaat (48,89 %), dientengevolge heeft hun mening grote invloed op de beoordeling. Verdere empirische analyses zijn nodig om te kijken of deze cijfers slechts individuele standpunten van de deelnemers weergeven of dat ze een weerspiegeling zijn van algemene standpunten in alle jurisdicties. In bijlage 2 worden de uitkomsten van de enquête

beschreven. Verdere methodologische overwegingen zijn nodig om te verkennen of de Praktijknormen kunnen worden omgezet naar een instrument om de kwaliteit van rechtsbijstandverlener numeriek te beoordelen (bijv. door afzonderlijke instrumenten een bepaald aantal “punten” toe te kennen” om het totaal aantal toolboxpunten van een bepaalde jurisdictie te berekenen).

In voornoemde **enquête** werd gebruik gemaakt van een vragenlijst die is bijgevoegd als bijlage 1; in bijlage 2 zijn de resultaten van de enquête gebundeld.

(De bijlage is alleen in de onlinepublicatie bijgevoegd. De lezers van de afgedrukte versie worden vinden de bijlage op de homepage van het project: <http://qualaid.vgtpt.lt/en>.)

B. Praktijknormen

I. Opleiding

Praktijknorm: Minimumeisen voor de opleiding van rechtsbijstandverleners

a. Uitleg over de Praktijknorm

Een juridische opleiding is de opleiding van personen in de principes, praktijken en theorie van het recht. De opleiding kan worden opgezet om meerdere redenen, zoals het bieden van de benodigde kennis en vaardigheden voor de toelating tot de juridische praktijk in een specifieke jurisdictie, om een bredere kennis te bieden aan mensen die in andere beroepen werkzaam zijn zoals de politiek of het bedrijfsleven, om gevorderde training of meer specialisatie te bieden aan mensen die al advocaat zijn, of als bijscholing van advocaten in de recente ontwikkelingen in het recht.

b. Voorbeelden uit de landelijke praktijk

In **Litouwen** gelden andere eisen voor eerste- en tweedelijnsrechtsbijstandverleners. Wat betreft de eerstelijnsverlening van rechtsbijstand (algemeen juridisch advies), wordt deze meestal gegeven door ambtenaren met een graad in de rechten (Bachelor of Master). Om ambtenaar te worden moeten speciale examens worden afgelegd voor algemene competentie en vreemde talen. Wat betreft de tweedelijnsverlening van rechtsbijstand, wordt deze gegeven door advocaten of juridische medewerkers. Om advocaat te worden, is een universitaire graad in de rechten nodig (Bachelor en Master in de rechten of de beroepskwalificatiegraad (eerste universitaire stadium)), tenminste twee jaar praktijkervaring en een succesvol afgerond rechtbankexamen. Juridische medewerkers werken onder leiding van advocaten en moeten het rechtbankexamen afleggen voor ze advocaat worden. Nadat het rechtbankexamen is afgelegd moet iemand die als advocaat wil werken vermeld worden op de lijst van praktiserende advocaten. Dan moet er een procedure voor de State Guaranteed Legal Aid Service doorlopen worden om gesubsidieerd rechtsbijstandadvocaat te worden.

Als voorbeeld van een goede praktijk uit de praktijk van een lidstaat is het **Nederlandse** bachelorprogramma een aantal jaren geleden begonnen met een rechtenopleiding om studenten op te leiden in het verlenen van eerstelijnsrechtsbijstand.

c. Beoordeling van de Praktijknorm op basis van ons onderzoek

i. Uitkomsten van de enquête

Volgens onze enquête is **77,8 %** van de respondenten van mening dat ze al een adequaat opleidingssysteem in hun jurisdictie hebben.

ii. Voordelen

Veel respondenten vinden dat in de vereiste juridische opleiding in hun landen theoretische en praktische opleiding voldoende gecombineerd is.

iii. Tekortkomingen

Sommige respondenten uitten de kritiek dat de praktische kant van de opleiding in bepaalde landen niet groot genoeg is (dit wordt bijvoorbeeld aangegeven door een adviseur in juridische hervorming uit Bulgarije). Met name wordt er beweerd dat de opleiding met betrekking tot het werken met kwetsbare groepen verbeterd moet worden en dat er niet genoeg cursussen zijn over onderwerpen met betrekking tot gesubsidieerde rechtsbijstand. Sommige deskundigen beweren dat de rechtenopleiding in bepaalde landen te gemakkelijk gehaald kan worden (aangegeven door respondenten uit Bulgarije en Litouwen). Tot op zekere hoogte hebben de deskundigen ook kritiek op het toenemende aantal rechtenstudenten, wat ertoe leidt dat universiteiten niet de middelen hebben voor de aandacht en terugkoppeling voor de studenten die noodzakelijk is om ze gevoel voor beredeneerde en kritische besluitvorming bij te brengen en ze zo een gedegen universitaire opleiding te geven (aangegeven door een academicus uit Nederland).

d. Aanbevelingen

Volgens de aanbevelingen van de CCBE (Raad van Europese Orde van Advocaten)¹⁰, moeten alle rechtsbijstandverleners minimaal een juridische kwalificatie hebben en als advocaat kunnen optreden in het desbetreffende jurisdictie om de kwaliteit van de rechtsbijstandverlening te garanderen.

Het Kantoor van de Verenigde Naties voor Misdad en Drugs, The United Nations Office on Drugs and Crime¹¹ (UNODC) stelt voor praktische systemen op te zetten voor praktijkbeheer met trainingen voor oudere advocaten, proactieve begeleiders die dagelijks actief en van zaak tot zaak als mentor kunnen optreden voor rechtsbijstandverleners.

Tegelijkertijd stellen deskundigen extra eisen voor rechtsbijstandverleners voor:

- **basisopleiding: universiteit/ rechten/ wetenschappelijk /graadequivalent + juridische praktijkervaring + speciaal staatsexamen**
- **verbetering universitaire studies (praktische vaardigheden, clinics rechtsbijstand als onderdeel van de studie)**

---

10 CCBE aanbevelingen over gesubsidieerde rechtsbijstandverlening, 23/03/2018, https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/ACCESS_TO_JUSTICE/ATJ_Position_papers/EN_ATJ_20180323_CCBE-Recommendations-on-legal-aid.pdf, p. 2.

11 Wereldwijd onderzoek rechtsbijstand, Global Report, 2016: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/LegalAid/Global_Study_on_Legal_Aid_-_FINAL.pdf, p. 157 f.

- speciale (introductie-) trainingen voor rechtsbijstandverleners
- verplichte permanente educatie.

Daarnaast moet de opleiding aansturen op meer aandacht voor de noden van de kwetsbare groepen, zowel in de theoretische als praktische cursussen.

II. Trainingen en Kwalificatie

1. Praktijknorm: Specialisatie en permanente educatie vereist

a. Uitleg over de Praktijknorm

Om in aanmerking te komen voor het werk van rechtsbijstandverlening in strafzaken, vereist dit instrument dat een advocaat een extra op een specialisatie gericht strafrechtexamen doet (naast het rechtbankexamen), of speciale cursussen strafrecht volgt of strafrechtveraring heeft. Dit dient echter geïmplementeerd te worden op een wijze die jonge professionals niet afschrikt om het werk van gesubsidieerde rechtsbijstand in te gaan, d.w.z. de eis van jaren ervaring dient redelijk te zijn of anders dient er een alternatief voorhanden te zijn (examen).

b. Voorbeelden uit de landelijke praktijk

In **Nederland** moeten alle beginnende advocaten bijvoorbeeld het basisopleidingsprogramma volgen, dat door de Orde van Advocaten georganiseerd wordt. Voor diegenen die hun praktijk vooral op strafrecht willen richten is er de mogelijkheid strafrecht als het hoofdvak (uitgebreide door de Orde van Advocaten georganiseerde strafrecht cursus). In andere gevallen, als iemand zijn of haar praktijk meer wil richten op civiel recht of bestuursrecht, is er de mogelijkheid strafrecht als bijvak te kiezen (minimaal vereiste strafrecht cursus georganiseerd door de Orde van Advocaten). Voor de inschrijving als rechtsbijstandverlener bij de Raad voor Rechtsbijstand (RvR) is strafrecht als bijvak voldoende. Daarnaast moet de advocaat tenminste 5 zaken gedaan hebben, onder begeleiding van een mentor. Er bestaat ook een systeem voor permanente educatie waarbij advocaten ieder jaar een bepaald aantal studiepunten moeten halen om voortdurend bij te scholen.

In **Finland** moeten advocaten (ook advocaten die rechtsbijstand verlenen) minimaal 18 uur cursus volgen per jaar om hun kennis up to date te houden.

c. Beoordeling van de Praktijknorm op basis van ons onderzoek

i. Uitkomsten van de enquête

Volgens onze enquête geeft **40 %** van de respondenten aan dat zij deze norm hebben in hun jurisdictie. **77,4 %** Van de respondenten die niet deze norm in hun systeem hebben kunnen zich

voorstellen dat zij die willen hanteren. De respondenten van de enquête geven het belang van de norm voor het garanderen van kwalitatief hoogwaardige rechtsbijstand een **4,04** (1-helemaal niet belangrijk; 5-heel belangrijk).

ii. Voordelen

Beoordeling achteraf van het werk van rechtsbijstandadvocaten is duur (d.w.z. in de vorm van peer review), beoordeling van tevoren is kostenbesparend en het levert een betrouwbaar beeld van de vaardigheden van de advocaat. Dit is vooral nuttig als iemand jaren geleden het rechtbankexamen heeft afgelegd en door de tijd wat kennis is kwijt geraakt.

Beoordeling van de opleidingseisen voor specialisaties kan op regelmatige basis georganiseerd worden, d.w.z. iedere 5 jaar dat rechtsbijstand verleend is.

iii. Tekortkomingen

Zo'n eis beperkt de keuze van de rechtsbijstandgerechtigde om zelf een advocaat te kiezen. In landen waar een aanzienlijk deel van de bevolking in kleine steden en dorpen woont en de vervoersmogelijkheden niet heel goed zijn ontwikkeld, leidt dat ertoe dat veel advocaten als generalist op veel verschillende gebieden actief zijn. De specialisatie-eis zou de keuze beperken of in sommige gevallen zou het betekenen dat er helemaal geen advocaat voorhanden is.

Vooraf advocaten zijn van mening dat het rechtbankexamen moeilijk genoeg is. Zo'n eis gaat ervan uit dat het rechtbankexamen niet voldoende is om te zeggen dat een advocaat gekwalificeerd kan worden genoemd.

d. Aanbevelingen

Uit onze onderzoeken blijkt dat dit een belangrijk instrument is. In sommige rechtsgebieden, vooral als de gesubsidieerde rechtsbijstand niet geregeld is via een Raad voor Rechtsbijstand of vergelijkbare instantie, is het mogelijk om de keuze voor een advocaat door de rechtsbijstandgerechtigde te beperken tot een selectie van advocaten die gespecialiseerd zijn in strafrecht of permanente educatiecursussen volgen. Er bestaat twijfel dat dit botst met de relatie tussen cliënt en advocaat. Niettemin is dit minder een probleem als de beperking alleen geldt voor de instantie die de advocaat kiest voor de bijstandgerechtigde. Aan de andere kant is de permanente educatie-eis met een bepaald aantal cursussen per jaar redelijk en passend voor de meeste rechtsgebieden.

2. Praktijknorm: Trainingen voor advocaten/voor belanghebbenden binnen hun groepen of samen met andere belanghebbenden

Uitleg over de Praktijknorm

Dit is een speciaal soort trainingen met het doel belanghebbenden te helpen elkaars rol beter te begrijpen. Deze activiteiten kunnen georganiseerd worden als lezingen of als workshops. Eén manier om dit instrument te implementeren is een activiteit te organiseren voor een groep van dezelfde belanghebbenden (advocaten, rechters, officieren van justitie, overheidsfunctionarissen, enz.). Nog een mogelijkheid is het organiseren van activiteiten voor verschillende groepen belanghebbenden waar deze bij elkaar komen en samen opdrachten uitvoeren.

a. Voorbeelden uit de landelijke praktijk

In **Duitsland** heeft de Hessische Justizakademie in de deelstaat Hessen haar trainingen voor rechters en officieren van justitie opengesteld voor raadslieden om met elkaar van gedachten te wisselen over verschillende onderwerpen (bijv. het risico van strafrechtelijke aansprakelijkheid in verband met de "deal" met de rechtbank).

In **Nederland** doen advocaten cursussen voor politiemensen om meer wederzijds begrip te kweken voor elkaars gezichtspunt.

b. Beoordeling van de Praktijknorm op basis van ons onderzoek

i. Uitkomsten van de enquête

Volgens onze enquête geeft **70 %** van de respondenten aan dat deze norm gehanteerd wordt in hun rechtsgebied. **94,1 %** Van de respondenten die deze norm niet in hun systeem hebben, kunnen zich voorstellen dat ze die willen hanteren. De respondenten van de enquête geven het belang van de norm voor het garanderen van kwalitatief hoogwaardige rechtsbijstand een **3,58** (1-helemaal niet belangrijk; 5-heel belangrijk).

ii. Voordelen

Begrip voor elkaars rol in een strafrechtelijke procedure waarin rechtsbijstand wordt verleend kan een goede procesgang bevorderen.

Deze activiteiten kunnen ook gebruikt worden om informatie te verzamelen van rechters en officieren van justitie over de kwaliteit van het werk en de werkeethiek van advocaten.

iii. Tekortkomingen

Er bestaat twijfel dat dit een tijdrovende en kostbare activiteit is waarbij het succes vooral afhangt van de motivatie van de deelnemers en hun bereidheid om actief deel te nemen.

Ook kunnen dergelijke evenementen leiden tot ongewenste bekendheid met elkaar tussen advocaten/officieren van justitie/rechters, omdat rechtsbijstandsgerechtigden dergelijke relaties kunnen ervaren als een tegen hem of haar gerichte houding tijdens de strafrechtelijke procedure.

In sommige jurisdicties zijn advocaten voorzichtig met betrekking tot de waarborgen van het staatsrechtelijke beginsel van de scheiding der machten. Het is niet gebruikelijk voor verdedigers om deel te nemen aan cursussen of vakdiscussies met officieren van justitie, de politie of rechters. Deelname van de overheidsfunctionarissen is welkom.

c. Aanbevelingen

Uit onze onderzoeken blijkt dat dit een heel belangrijk instrument is waardoor het wederzijds begrip tussen de partijen buiten hun natuurlijke omgeving in de rechtszaal toeneemt.

3. Praktijknorm: Bijeenkomsten van professionals binnen het strafrechtgebied op structurele basis opzetten

a. Uitleg over de Praktijknorm

Dit is een speciaal soort activiteit die primair tot doel heeft de samenwerking en communicatie tussen belanghebbenden te verbeteren. Vergeleken met het eerdere genoemde instrument worden echter minder formele bijeenkomsten gebruikt in plaats van cursussen of workshops.

b. Voorbeelden uit de landelijke praktijk

In **Duitsland** is er bijvoorbeeld een uitwisseling mogelijk tussen de wetenschappers en praktijkbeoefenaars in het juridisch systeem over verschillende onderwerpen in een reeks van evenementen genaamd de “Karlsruher Strafrechtsdialoge” (niet speciaal op het gebied van rechtsbijstand/verplichte verdediging, maar dit kan mogelijk ook een onderwerp zijn).

In **Nederland** is het de taak van de deken om samen te werken met alle instanties waardoor de communicatie in het hele systeem beter wordt en problemen blootlegt op een coöperatieve en informele manier; ook is er nauwe samenwerking tussen officieren van justitie en de politie in het ZSM-programma.

c. Beoordeling van de Praktijknorm op basis van ons onderzoek

i. Uitkomsten van de enquête

Volgens onze enquête geeft **50 %** van de respondenten aan dat zij deze norm hebben in hun jurisdictie. **96,2 %** Van de respondenten die niet deze norm in hun systeem hebben, kunnen zich voorstellen dat zij die willen hanteren. De respondenten van de enquête geven het belang van de norm voor het garanderen van kwalitatief hoogwaardige rechtsbijstand een **3,41** (1-helemaal niet belangrijk; 5-heel belangrijk).

ii. Voordelen

Begrip voor elkaars rol in een strafrechtelijke procedure waarin rechtsbijstand wordt verleend kan een goede procesgang bevorderen.

Deze activiteiten kunnen ook gebruikt worden om informatie te verzamelen van rechters en officieren van justitie over de kwaliteit van het werk en de werkhethiek van advocaten.

iii. Tekortkomingen

Er bestaat twijfel dat dit een tijdrovende en kostbare activiteit is waarbij het succes vooral afhangt van de motivatie van de deelnemers en hun bereidheid om actief deel te nemen.

Ook kunnen dergelijke evenementen leiden tot ongewenste bekendheid met elkaar tussen advocaten/officieren van justitie/rechters, omdat rechtsbijstandsgerechtigden dergelijke relaties kunnen ervaren als een tegen hem of haar gerichte houding tijdens de strafrechtelijke procedure.

In sommige jurisdicties zijn advocaten voorzichtig met betrekking tot de waarborgen van het staatsrechtelijke beginsel van de scheiding der machten. Het is niet gebruikelijk voor verdedigers om deel te nemen aan cursussen of vakdiscussies met officieren van justitie, de politie of rechters. Deelname van de overheidsfunctionarissen is welkom.

d. Aanbevelingen

Uit onze onderzoeken blijkt dat dit een Praktijknorm is die veel wordt gehanteerd en die ook het wederzijds begrip kan gaan vergroten.

4. Praktijknorm: Onlinetrainingen voor advocaten

a. Uitleg over de Praktijknorm

Specifieke onlinetrainingen (in de vorm van videolezingen, webinars, teksten, cursussen, quizen) die beschikbaar zijn voor rechtsbijstandadvocaten over specifieke zaken van hun werk.

b. Voorbeelden uit de landelijke praktijk

De website www.salduzlawyer.eu biedt opleidingsmateriaal voor advocaten in voorarrestsituaties. De website is ontwikkeld door universiteiten in vier jurisdicties in een door de EU gefinancierd project.

In **Litouwen** heeft een NGO die werkzaam is op het gebied van de mensenrechten een online leerplatform gemaakt “Nieuwe normen Europees recht bij strafprocedures” (gefinancierd door de EU). Er wordt uitgebreid ingegaan op het recht op effectieve bescherming en rechtsbijstand: <http://www.be-ribu.lt/visi-kursai>.

In **België** is er een vergelijkbaar platform.

c. Beoordeling van de Praktijknorm op basis van ons onderzoek

i. Uitkomsten van de enquête

Volgens onze enquête geeft **46,8 %** van de respondenten aan dat zij deze norm hebben in hun jurisdictie. **88,5 %** Van de respondenten die niet deze norm in hun systeem hebben, kunnen zich voorstellen dat zij die willen hanteren. De respondenten van de enquête geven het belang van de norm voor het garanderen van kwalitatief hoogwaardige rechtsbijstand een **3,67** (1-helemaal niet belangrijk; 5-heel belangrijk).

ii. Voordelen

De specifieke situatie van gesubsidieerde rechtsbijstand wordt meestal niet bestudeerd aan de universiteit. Net als de opleiding voor nieuwe werknemers op andere gebieden kunnen die opleidingen verplicht worden gesteld voor iedere nieuwe rechtsbijstandverlener binnen de gesubsidieerde rechtsbijstand.

Als er eenmaal kwalitatief cursusmateriaal gemaakt is, kan het meerdere jaren gebruikt worden met kleine of geen aanpassingen. Iedereen kan de online cursussen volgen op een tijdstip dat hem schikt.

Het kan een zeer flexibele extra optie zijn voor mensen die bekend zijn met de technologie van het internet.

iii. Tekortkomingen

Er kunnen zich problemen voordoen als rechtsbijstandverleners niet bekend zijn met de technologie van het internet.

Dergelijke trainingen bieden geen of slechts beperkte mogelijkheden tot vragen stellen. Hier moet aan gedacht worden bij het ontwikkelen van die onlinetrainingen.

Sommige respondenten zijn van mening dat videomateriaal te veel tijd kost om te maken. Alles bij elkaar genomen wordt er veel vertrouwen gesteld in de advocaat – het werkt voor degenen die willen

leren en het is maar een formaliteit voor diegenen die het gewoon van hun lijstje willen kunnen afstrepen. Dus is het raadzaam als er een deelnamecertificaat wordt uitgereikt om er bepaalde beoordeelde taken van deel uit te laten maken.

d. Aanbevelingen

Uit onze onderzoeken blijkt dat dit een Praktijknorm die veel wordt gehanteerd en die ook met succes kan worden ingezet om de kwaliteit van de gesubsidieerde rechtsbijstand te versterken.

III. Beoordeling

1. Praktijknorm: Peer review

a. Uitleg over de Praktijknorm

Prof. A. Paterson omschrijft peer review als “de beoordeling van de dienstverlening op bepaalde criteria en functioneringsniveaus door een onafhankelijk persoon met beduidende actuele of recente praktijkervaring op het te beoordelen gebied”.

In een uitgebreidere definitie wordt “per review” meestal beschouwd als een soort audit op contractbasis van een beoordeling van een steekproef van de dossiers van een rechtsbijstandverlener op een bepaald rechtsgebied, door een ervaren praktijkbeoefenaar die getraind is in het kader van peer review. Het hele proces en het management door de onafhankelijke adviseur van zaken als consistentie en training zorgt ervoor dat de classificatie door de beoordelaar in wezen het gedeelde oordeel is van het hele panel van beoordelaars. Bij dat kader hoort dossierbeoordeling met behulp van standaardcriteria en een classificatiesysteem om de kwaliteit van het advies en de rechtsbijstand die aan cliënten gegeven is in een bepaalde categorie werk. Na beschouwing van de dossiers met behulp van de criteria, wordt een integraal oordeel gegeven over de kwaliteit van het advies en de rechtsbijstand. Peer review is gebonden aan een rechtsgebied en wordt uitgevoerd door een praktijkbeoefenaar die ervaren is en gekwalificeerd op dat gebied van het recht.¹²

Bij peer review beoordelen advocaten die daarvoor zijn aangesteld het werk van andere advocaten. Bij peer review worden een aantal dossiers per praktijkbeoefenaar of toegevoegd raadsman

---

12 Independent Peer Review Document. Legal Aid Agency, 2017:

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/620110/independent-peer-review-process-guidance.pdf.

onderzocht die zijn gekozen op een gelaagde, willekeurige wijze. Er wordt gebruik gemaakt van een vaste reeks van criteria om ieder dossier te beoordelen (de criteria zijn opgesteld in overleg met de advocatuur; de meeste criteria gaan uit van de cliënt). Om ervoor te zorgen dat de beoordeling door verschillende peer reviewers consistent verloopt, worden de peer reviewers vaak van tevoren getraind. Naar aanleiding van de peer review krijgt de advocaat een beoordeling, uitgebreid commentaar en advies over verbeterpunten.

b. Voorbeelden uit de landelijke praktijk

Het peer reviewsysteem is 20 jaar geleden ontwikkeld door de onderzoekers A. Sherr en A. Paterson en wordt al 16 jaar of langer in Engeland gebruikt en voor alle advocaten die gesubsidieerde rechtsbijstand verlenen in **Schotland**.

Het systeem is overgenomen in een reeks van andere landen (**Nederland, Zuid-Afrika, Chili, China**). Er lopen **pilots** in **Georgië, Finland, Moldavië** en **Ontario (Canada)**.¹³

In **Nederland** wordt peer review gehanteerd in het asielrecht. Op dit gebied waren advocaten het eens dat cliënten uiterst kwetsbaar zijn en weinig mogelijkheden hebben om klachten in te dienen als ze niet tevreden zijn met de kwaliteit van de rechtsbijstand van de advocaat, omdat ze meestal teruggestuurd worden naar hun thuisland nadat hun asielaanvraag is afgewezen. Alle advocaten besloten bij een democratische stemming het peer reviewsysteem in te voeren en zij kiezen ook de advocaten die de peer review moeten uitvoeren; ten behoeve van de peer review beoordeelt de peer reviewer regelmatig de dossiers van de advocaten, bezoekt rechtszittingen en begeleidt nieuwe asieladvocaten.

c. Beoordeling van de Praktijknorm op basis van ons onderzoek

i. Uitkomsten van de enquête

Volgens onze enquête geeft **13%** van de respondenten aan dat zij deze norm hebben in hun jurisdictie. **69,4 %** Van de respondenten die niet deze norm in hun systeem hebben, kunnen zich voorstellen dat zij die willen hanteren. De respondenten van de enquête geven het belang van de norm voor het garanderen van kwalitatief hoogwaardige rechtsbijstand een **3,58** (1-helemaal niet belangrijk; 5-heel belangrijk).

---

13 Zie het volgende artikel voor meer informatie:

<https://www.albertalawreview.com/index.php/ALR/article/viewFile/341/338>.

ii. Voordelen

Beoordeling van dossiers of optredens in de rechtszaal door ervaren/deskundige advocaten (collega). Terugkoppeling is een aansporing tot continue verbetering: uit analyse van peer reviewresultaten in Schotland blijkt dat peer review norm verhogend werkt.

Het is duurder dan inputmaatregelen als opleiding en training, maar het ligt dicht bij beoordeling van de kwaliteit van wat advocaten doen. Bovendien kan peer review ook worden toegepast op een van de meest kwetsbare gebieden zoals bijvoorbeeld in Nederland, waar peer review allen wordt toegepast bij rechtsbijstandzaken van vluchtelingen.

iii. Tekortkomingen

Het is een duur instrument, waar een grote competentie van de beoordelaars, hun trainingen en passende beloning, administratieve kosten, enz. mee gemoeid zijn.

Het risico van de onafhankelijkheid van de advocaten werd naar voren gebracht in de enquête. In deze context wordt “peer review” gezien als een interventie in de relatie tussen advocaat en cliënt: het meest effectieve resultaat is niet altijd hetzelfde als wat de cliënt wil. Dat moet gerespecteerd worden door de advocaat.¹⁴

De essentiële vooropgestelde voorwaarde van het instrument is de vereiste documentatie van de zaak te verzamelen. Dit is echter nog niet in alle landen een vereiste.

Het kan moeilijk zijn het instrument te implementeren in de context van garanties van het beroepsgeheimprincipe, die in veel landen strikt gereguleerd zijn.

d. Aanbevelingen

Uit onze onderzoeken blijkt dat deze Praktijknorm nog niet erg populair is in het strafrecht in Europa, maar heel goed werkt in bepaalde delen van het Verenigd Koninkrijk en buiten Europa. Hij heeft daarin navolging gekregen.

---

¹⁴ Met betrekking tot de schending van de onafhankelijkheid van advocaten moet worden opgemerkt dat het juridische begrip onafhankelijkheid verschilt in diverse landen. In Duitsland bestaat bijvoorbeeld een zeer strikt begrip onafhankelijkheid. De onafhankelijkheid van advocaten is een constitutionele waarde. Het betekent dat een externe interventie in het werk van advocaten kan worden opgevat als een schending van de onafhankelijkheid van advocaten. In andere landen zoals Nederland en Litouwen wordt dit niet zo strikt gezien en gereguleerd. Het is belangrijk op te merken dat de factor zelftoetsing en een bepaalde zelfverdediging tegen interventie door de Orde van Advocaten ook beoordeeld dient te worden.

2. Praktijknorm: Beoordeling van het werk van advocaten door enquête naar de tevredenheid van de cliënt

a. Uitleg over de Praktijknorm

De relevantie van het instrument is gebaseerd op de aanname dat de belangen van de cliënt het belangrijkste doel van de rechtsbijstand is. Enquêtes kunnen vragen of de cliënt de bijstand ontvangen heeft die hij of zij wilde/nodig had/verwachte en of hij of zij correct behandeld was, enz.

Er kunnen verschillende vormen en manieren zijn om dergelijke enquêtes te houden, zoals:

- Regelmatige enquêtes van rechtsbijstandsccliënten (tenminste 1 keer per jaar) op basis van bij sociaal onderzoek gebruikte onderzoeksmethoden om te zorgen dat de cliëntenpopulatie representatief is. Het doel daarvan is de tevredenheid van cliënten met het werk van advocaten te beoordelen, met name de communicatieve en ethische aspecten van het werk van advocaten;
- Elektronische enquêtes die aan de cliënten in een elektronisch systeem worden verstrekt nadat zij rechtsbijstand hebben gehad;
- Enquêtes via callcenters, waarbij cliënten nadat rechtsbijstand is verleend, gebeld worden met vragen over tevredenheid, enz.

b. Voorbeelden uit de landelijke praktijk

In **Finland** werkt het elektronische systeem voor kwaliteitsbeheersing als volgt. Als een opdracht in het systeem is afgerond, genereert het systeem automatisch een zelfbeoordelingsformulier voor iedere tiende afgeronde opdracht en stuurt die naar de elektronische workflow van de rechtsbijstandadvocaat. De vragenlijst blijft open staan totdat de advocaat hem heeft ingevuld. Nadat de opdracht wordt aangegeven als afgerond stuurt het systeem de cliënt ook een link naar de cliëntenvragenlijst. De link wordt allereerst naar het door de cliënt opgegeven e-mailadres gestuurd en vervolgens ook naar het mobiele telefoonnummer van de cliënt. De cliëntenvragenlijst blijft 30 dagen open staan, waarna hij automatisch wordt gesloten als de cliënt hem niet heeft ingevuld. Cliënten beantwoorden de vragenlijst anoniem en de uitkomsten worden gepresenteerd als gemiddelden. Cliënten kunnen dus niet herkend worden op basis van de antwoorden op de enquête. Naast het beantwoorden van de enquête kunnen cliënten ook een directe schriftelijke terugkoppeling geven aan hun advocaat. Deze terugkoppeling is voor niemand anders zichtbaar dat de advocaat in kwestie. Als hij of zij dat wenst kan de advocaat het systeem een persoonlijk rapport laten genereren over de beoordelingen van de door de advocaat afgeronde opdrachten, als er minimaal tien respondenten zijn in de cliëntenenquête. Het systeem stelt dan een rapport samen over de gemiddelde waarden die op de verschillende gebieden van de beoordelingen gegeven werden en de daarbij gegeven verklaringen. Op landelijk niveau en op het niveau van individuele

rechtsbijstandskantoren en -districten zijn de rapporten gebaseerd op de gemiddelden van alle reacties zodat individuele advocaten niet kunnen worden herkend in de uitkomsten. De opdrachten die door vrijgevestigde advocaten zijn afgewikkeld, zijn ook in de beoordeling meegenomen.

c. Beoordeling van de Praktijknorm op basis van ons onderzoek

Volgens onze enquête geeft **82,2 %** van de respondenten aan dat zij deze norm hebben in hun jurisdictie. **71,1 %** Van de respondenten die niet deze norm in hun systeem hebben, kunnen zich voorstellen dat zij die willen hanteren. De respondenten van de enquête geven het belang van de norm voor het garanderen van kwalitatief hoogwaardige rechtsbijstand een **2,91** (1-helemaal niet belangrijk; 5-heel belangrijk).

i. Voordelen

Het helpt om informatie te krijgen over de tevredenheid en de mening van de client over de kwaliteit van de rechtsbijstand, met name over de ethische en communicatieve aspecten. In dat opzicht helpt het om problemen met de kwaliteit van het werk van rechtsbijstandverleners met betrekking tot de communicatie en een respectvolle houding vast te stellen en maatregelen te bepalen voor verbetering van deze aspecten van het werk van advocaten (bijvoorbeeld trainingen organiseren, ethische normen voor rechtsbijstandverleners opstellen, enz.)

ii. Tekortkomingen

De meeste klanten ontbreekt het aan gedetailleerde juridische kennis. Daarom zijn deze enquêtes beperkt tot bepaalde aspecten van de kwaliteit van het werk van rechtsbijstandverleners. Dit instrument is niet erg geschikt om de juridische vaktechnische kwaliteit van het werk van rechtsbijstandverleners te beoordelen.

Uit tijdens het project gehouden interviews bleek dat sommige advocaten gebruik maken van hun communicatieve vaardigheden om cliënten aan te trekken en indruk op ze te maken, maar de kwaliteit van de door hen verleende bijstand kan laag zijn. Zodoende bestaat het risico dat klanttevredenheidsenquêtes een vertekend beeld geven van de kwaliteit van de verleende rechtsbijstand.

d. Aanbevelingen

Uit onze onderzoeken blijkt dat dit instrument populair is maar dat er beperkingen zijn in het meten van de kwaliteit van de rechtsbijstandverlening, vooral als het gaat om de juridische deskundigheid van een rechtsbijstandverlener.

3. Praktijknorm: Beoordeling van het werk van advocaten door officieren van justitie en rechters

a. Uitleg over de Praktijknorm

De beoordeling door rechters en officieren van justitie kan belangrijk zijn bij de beoordeling van de kwaliteit van de rechtsbijstand, omdat rechters en officieren van justitie grote juridische kennis en ervaring hebben door waarnemingen en communicatie met rechtsbijstandverleners (advocaten) gedurende het proces.

De beoordeling kan plaatsvinden via regelmatige enquêtes, discussies, workshops, bijeenkomsten enz.

b. Voorbeelden uit de landelijke praktijk

De Litouwse State Guaranteed Legal Aid Service houdt ieder jaar enquêtes onder belanghebbenden (rechters, officieren van justitie, politieagenten). De vragenlijst bevat vragen over de frequentie van het contact met rechtsbijstandverleners, de mening van belanghebbenden over de frequentie van verzoeken door een advocaat om de zitting uit te stellen, de redelijkheid van verzoeken door een advocaat om uitstel van de zitting, vrije commentaren over de kwaliteit van het werk van rechtsbijstandverleners.

c. Beoordeling van de Praktijknorm op basis van ons onderzoek

Volgens onze enquête geeft **17,8 %** van de respondenten aan dat zij deze norm hebben in hun jurisdictie. **28,6 %** Van de respondenten die niet deze norm in hun systeem hebben, kunnen zich voorstellen dat zij die willen hanteren. De respondenten van de enquête geven het belang van de norm voor het garanderen van kwalitatief hoogwaardige rechtsbijstand een **3,42** (1-helemaal niet belangrijk; 5-heel belangrijk).

i. Voordelen

De beoordeling van juridische professionals die het werk van advocaten gedurende het proces observeren.

Het instrument kan helpen tekortkomingen in het werk van rechtsbijstandverleners vast te stellen en zo de kwalitatief hoogwaardige verdediging door advocaten te garanderen.

ii. Tekortkomingen

Het is belangrijk om te bedenken dat het her gaat om een beoordeling van de andere kant van het proces.

Een dergelijke evaluatie moet gezien worden in het licht van de specifieke taken van de rechter en de officier van justitie in het proces. Sommige aspecten van het werk van advocaten die positief zijn in de zin van de verdediging van de belangen van de cliënt kunnen als negatief beoordeeld worden door rechters en officieren van justitie omdat er daardoor belemmeringen voor hun werk ontstaan.

Volgens sommige respondenten zou het een interferentie zijn met het beroepsgeheim (Duitsland), het constitutionele beginsel van de scheiding der machten (Bulgarije), de onafhankelijkheid van advocaten (Oostenrijk), een schending van het rivaliteitsbeginsel (Litouwen), niet objectief (Litouwen), niet mogelijk in een accusatoir systeem (Israël), inbreuk op de onafhankelijk van de Orde van Advocaten (Nederland).

Eén deskundige (academicus uit het VK) waarschuwt dat voorzichtigheid geboden is met betrekking tot dit instrument, omdat veel van de problemen waar advocaten mee te maken hebben bijvoorbeeld kunnen komen door problemen met het OM. De verdediging laten beoordelen door officieren van justitie kan de aandacht afleiden van die problemen. Ook kunnen er problemen zijn in de rechtbank met rechters die liever te maken hebben met pleiters (barristers) dan met raadsliden (solicitors).

d. Aanbevelingen

Uit onze onderzoeken blijkt dat dit instrument een bron van zorg geeft met betrekking tot de scheiding van machten tussen de actoren in de strafprocedure en daarom niet veel wordt toegepast.

IV. Taakomschrijving voor een Audit van de Kwaliteit en Waarde van de door Advocaten verleende Diensten

1. Uitleg over de Praktijknorm and Voorbeelden uit de landelijke praktijk

a. Uitleg over de Praktijknorm

Concrete Praktijknormen en/of een taakomschrijving voor advocaten binnen de gesubsidieerde rechtsbijstand kunnen worden opgesteld en daarna worden gebruikt in de context van een auditinstrument ter controle van de naleving van de vaste criteria.

Allereerst moet de lidstaat die van dit instrument gebruik wil maken tot overeenstemming komen over de aard van deze normen. Ethische en professionele regels kunnen wel alleen als minimumnormen worden vastgesteld maar het is niettemin mogelijk tot overeenstemming te komen over inhoud gerelateerde kwaliteitsnormen.

b. Voorbeelden uit de landelijke praktijk

Australië: In Australië heeft de Rechtsbijstandcommissie criteria vastgesteld voor de benoeming van praktijkbeoefenaars in een panel van vrijgevestigde advocaten om rechtsbijstand te verlenen. Ze zijn verdeeld in Algemene Principes en Praktijknormen voor het bepaalde gebied van het recht. Bij strafrecht volgen ze het algemene principe dat de meeste mensen in het strafrechtstelsel kansarme mensen zijn en praktijkbeoefenaars dienen inzicht te hebben in problemen die zich bij de diverse culturen voordoen en problemen van sociaal en economisch kansarme mensen. De specifieke principes verwijzen naar de verantwoordelijkheden jegens cliënten, het informeren van de pleiter bij zaken voor de Hoge Raad, aanwezig zijn bij de uitspraak, beroep bij de Hoge Raad en piketdiensten. De normen zijn te vinden op:

<http://qualaid.vgtpt.lt/sites/default/files/0818511001525782278.pdf>

VS: De Standing Committee on Legal Aid and Indigent Defendants heeft normen geformuleerd die afkomstig zijn van organisaties en praktijkbeoefenaars die de civiele juridische hulp verlenen aan mensen met een laag inkomen en die kwalitatief hoogwaardige rechtsbijstand willen verlenen. Deze zijn verdeeld in normen voor bestuur, normen voor de effectiviteit van de rechtsbijstandverlener – algemene vereisten, normen voor de effectiviteit van de rechtsbijstandverlener – de structuur en wijze waarop de rechtsbijstand verleend moet worden, normen voor de relaties met cliënten, normen voor interne systemen en procedures, normen voor kwaliteitsborging en normen voor praktijkbeoefenaars. De normen voor kwalitatieve rechtsbijstand, die in de huidige context het belangrijkste zijn, bestaan uit de kenmerken van medewerkers, toevoeging en beheer van zaken en taakbelasting voor het geven van de rechtsbijstand, de beoordeling van de rechtsbijstand, training en het verstrekken van adequate bronnen voor bestudering en onderzoek. De normen zijn te vinden op: <http://qualaid.vgtpt.lt/sites/default/files/0024898001525782304.pdf>

CCBE (Council of Bars and Law Societies of Europe, Raad van Europese Orde van Advocaten): De Normen bestaan uit het Charter of Core Principles of the European Legal Profession (Handvest van Kernprincipes van de Europese Advocatuur) en de Code of Conduct for European Lawyers (Gedragscode voor Europese Advocaten). Deze laatste bevat algemene principes en regels voor de relatie met cliënten, de relatie met de rechtscollèges en de relaties tussen advocaten. De normen zijn te vinden op:

https://www.ccbe.eu/NTCdocument/EN_CCBE_CoCpdf1_1382973057.pdf

c. Beoordeling van de Praktijknorm op basis van ons onderzoek

Volgens onze enquête geeft **35,9 %** van de respondenten aan dat zij deze norm hebben in hun jurisdictie. **84 %** Van de respondenten die niet deze norm in hun systeem hebben, kunnen zich voorstellen dat zij die willen hanteren. De respondenten van de enquête geven het belang van de

norm voor het garanderen van kwalitatief hoogwaardige rechtsbijstand een **3,73** (1-helemaal niet belangrijk; 5-heel belangrijk).

64,3 % Van de respondenten is van mening dat het om ethische normen moet gaan.

35,7 % Van de respondenten is van mening dat het om inhoudelijke normen moet gaan.

i. Voordelen

Door bindende normen wordt de kwaliteit van gesubsidieerde rechtsbijstand gestandaardiseerd en kan deze versterkt worden omdat bindende normen verder gaan dan normen die niet-bindend van aard zijn (aangegeven door een medewerker van het ministerie in Litouwen). In het algemeen bieden normen een leidraad of een controlelijst voor een rechtsbijstandverlener.

ii. Tekortkomingen

Praktijknormen zijn misschien geen lang leven beschoren en niet flexibel (aangegeven door een deelnemer aan de enquête voor deskundigen uit Nederland). Verder kan het lastig zijn om tot overeenstemming te komen over uniforme normen voor alle EU-landen (aangegeven door een rechter uit Duitsland). Als de normen te hoog of te laag gesteld worden, kan er een onbalans ontstaan in het systeem, vooral als de normen bindend zijn (aangegeven door een rechter uit Duitsland). Verder bestaat er bezorgdheid dat de normen omgezet kunnen worden tot iets waar ze niet voor bedoeld zijn: Ze zijn bedoeld om advocaten te helpen en niet om het werk te beoordelen of te auditen (aangegeven door een rechter uit Oostenrijk). Sommige respondenten hebben opgemerkt dat een bepaalde lijst van die normen al is opgenomen in de Gedragscode die bindend is voor leden van de Orde van Advocaten.

d. Aanbevelingen

Uit onze onderzoeken komt naar voren dat dit instrument veel wordt toegepast, maar wel veel verschillende verschijningsvormen kent. De meerderheid van de respondenten geven de voorkeur aan ethische normen boven inhoudelijke normen.

V. Klachten

Klachten als middel om de kwaliteit van rechtsbijstand te meten wordt over de hele wereld veel gebruikt. Dit is een instrument dat net als bij de enquêtes van rechtsbijstandsgerechtigden de mening van de rechtsbijstandsgerechtigden over rechtsbijstand laat zien.

1. Praktijknorm: Klachtenonderzoek

a. Uitleg over de Praktijknorm

De kwaliteit van de werkzaamheden van de advocaat wordt beoordeeld vanwege een klacht van een rechtsbijstandgerechtigde. Om deze beoordeling mogelijk te maken, moet een rechtsbijstandgerechtigde een klacht indienen bij de betreffende instantie (Rechtbank, Orde van Advocaten, Raad voor Rechtsbijstand enz.). Zodoende hangt de beoordeling van de kwaliteit af van het initiatief van rechtsbijstandsgerechtigden om al dan niet een klacht in te dienen.

b. Voorbeelden uit de landelijke praktijk

Litouwen: De Tuchtcommissie van de Orde van Advocaten houdt toezicht op de werkzaamheden van beëdigde advocaten en advocaten, onderzoekt klachten bij binnengekomen meldingen, en start tuchtprocedures. Iedereen heeft het recht te klagen over een advocaat of over de kwaliteit van zijn/haar werk.

België: Cliënten kunnen hun klachten voorleggen aan de Rechtsbijstandsinstantie van de Orde van Advocaten in elk arrondissement. De Ordes van Advocaten kunnen ook maatregelen nemen tegen advocaten die misbruik maken van het rechtsbijstandssysteem.

De Ordes van Advocaten in elk arrondissement zijn belast met de algemene kwaliteit van de rechtshulp en zijn verantwoordelijk voor de afhandeling van klachten over onprofessioneel gedrag.

Advocaten zijn onderworpen aan tuchtmaatregelen van de Orde van Advocaten. Een mogelijke sanctie is te worden verwijderd van de lijst van rechtsbijstandverleners.

Finland: De Tuchtraad van de Orde van Advocaten houdt toezicht op hoe rechtsbijstandadvocaten en toegelaten pro-Deoadvocaten hun taken vervullen. Ontevreden klanten kunnen een klacht indienen.

De Minister van Justitie is de hoogste bewaker van het recht. Hij houdt vanuit het standpunt van publiek belang toezicht op de handelwijze van advocaten om ervoor te zorgen dat zij handelen volgens de Wet op de Advocatuur en de Gedragscode. Hij doet dat door schriftelijke klachten in behandeling te nemen, hij kan zich niet bemoeien met het daadwerkelijke werk van een advocaat of tuchtmaatregelen opleggen.

Litouwen: Het handelen van een advocaat kan op twee aspecten worden beoordeeld:

- of de klant de kwalitatief goede rechtsbijstand heeft gekregen (door de Litouwse Orde van Advocaten);
- of de advocaat de overeenkomst over het verlenen van rechtsbijstand niet geschonden heeft (door de State Guaranteed Legal Aid Service).

Er is een speciale commissie van de State Guaranteed Legal Aid Service ingesteld die klachten van rechtsbijstandsgerechtigden afdoet. Als blijkt dat een advocaat geen rechtsbijstand heeft verschaft, stuurt de commissie de klacht door naar de Orde van Advocaten met het verzoek de handelwijze van de advocaat te beoordelen.

Duitsland: Toezicht op rechtsbijstandverleners wordt uitgevoerd door beroepsverenigingen, De Orde van Advocaten doet klachten tegen de handelwijze van rechtsbijstandadvocaten van rechtsbijstandsgerechtigden af.

De Raad van de Orde van Advocaten houdt toezicht op de vervulling van de taken waarmee de leden belast zijn en onderneemt stappen om officiële berispingen te geven indien nodig.

c. Beoordeling van de Praktijknorm op basis van ons onderzoek

Volgens onze enquête geeft **83,3 %** van de respondenten aan dat zij deze norm hebben in hun jurisdictie. **62,5 %** Van de respondenten die niet deze norm in hun systeem hebben, kunnen zich voorstellen dat zij die willen hanteren. De respondenten van de enquête geven het belang van de norm voor het garanderen van kwalitatief hoogwaardige rechtsbijstand een **3,56** (1-helemaal niet belangrijk; 5-heel belangrijk).

i. Voordelen

Dergelijke systemen kunnen bijdragen aan de kwaliteit van de beroepsgroep zonder afbreuk te doen aan haar onafhankelijkheid. Een dergelijk instrument helpt echter alleen om de kwaliteit van de rechtsbijstand te versterken in landen waar de Orde van Advocaten actief is in het toezicht op de kwaliteit van hun leden.

ii. Tekortkomingen

Dit instrument is geen heel effectieve manier van beoordeling en garantie voor de kwaliteit van de rechtsbijstand. Dit instrument dient gebruikt te worden naast andere instrumenten. Ons onderzoek heeft bevindingen van eerdere onderzoeken bevestigd dat slechts een klein aantal ontevreden cliënten inderdaad een officiële klacht indient bij de Orde van Advocaten of een Raad voor Rechtsbijstand. Klachten zijn altijd een reactie, bovendien kunnen cliënten slechts delen van de kwaliteit beoordelen, in aanmerking genomen dat het aantal ongeletterde mensen en mensen met een laag opleidingsniveau heel hoog is onder cliënten die rechtsbijstand ontvangen.

d. Aanbevelingen

Uit onze onderzoeken blijkt dat dit een zeer populair instrument is, maar veel tekortkomingen heeft. Het kan maar een ruwe indicatie van de kwaliteit van de rechtsbijstand zijn en dient in combinatie met andere instrumenten gebruikt te worden.

2. Praktijknorm: Zorgen voor bewustwording van de mogelijkheid om een klacht in te dienen

a. Uitleg over de Praktijknorm

Rechtsbijstandsgerechtigden moeten weten dat ze het recht hebben om een klacht in te dienen en hoe ze dat moeten doen: instrumenten en procedure.

b. Voorbeelden uit de landelijke praktijk

Finland: De meeste informatie is te vinden op internet.

Nederland: Informatie over de mogelijkheid om een klacht in te dienen staat op internet en is gemakkelijk via google te vinden, bijv. voor Amsterdam <https://www.advocatenorde-amsterdam.nl/3225/complaints.html>.

Litouwen: Informatie over de mogelijkheid om een klacht in te dienen en te verzoeken de aangewezen advocaat te wijzigen staat in de beslissing over de verlening van tweedelijns rechtsbijstand. Het staat ook op de website van de State Guaranteed Legal Aid Service Bovendien bevat de beslissing tot verlening van rechtsbijstand informatie over de mogelijkheid van advocaat te wisselen als hij/zij een klacht heeft over de advocaat. Iedereen die rechtsbijstand krijgt, krijgt zo'n beslissing.

c. Beoordeling van de Praktijknorm op basis van ons onderzoek

Volgens onze enquête geeft **55,6 %** van de respondenten aan dat zij deze norm hebben in hun jurisdictie. **68,8 %** Van de respondenten die niet deze norm in hun systeem hebben, kunnen zich voorstellen dat zij die willen hanteren. De respondenten van de enquête geven het belang van de norm voor het garanderen van kwalitatief hoogwaardige rechtsbijstand een **3,45** (1-helemaal niet belangrijk; 5-heel belangrijk).

i. Voordelen

De effectiviteit van het instrument om klachten af te doen, hangt af van of men zich ervan bewust is dat niet alleen dat het instrument beschikbaar is maar ook de procedure.

ii. Tekortkomingen

Instrumenten die meer bewustzijn kweken worden niet vaak ontwikkeld. In de meeste landen wordt informatie alleen op de websites verstrekt. Maar een aanzienlijk deel van de rechtsbijstandsgerechtigden is misschien niet zo geoefend in het gebruik van het internet. Een verder probleem is aanwezig als er geen adequate informatie over de procedure voor klachtenafhandeling is.

d. Aanbevelingen

Uit onze onderzoeken blijkt dat dit een belangrijk instrument is en dat het heel vaak wordt toegepast.

VI Keuze van Advocaat gemaakt door de Rechtsbijstandgerechtigde/een Instantie

1. Praktijknorm: Geeft de rechtsbijstandgerechtigde het recht zelf een advocaat te kiezen; als er geen keuze is gemaakt wordt de toewijzing van een advocaat transparant gemaakt

a. Uitleg over de Praktijknorm

Een rechtsbijstandgerechtigde zou het recht moeten krijgen een rechtsbijstandadvocaat aan te geven in plaats dat die door anderen wordt aangesteld (d.w.z. de rechtbank). Een rechtsbijstandsgerechtigde zou om de aanstelling van een rechtsbijstandadvocaat moeten kunnen verzoeken zonder enige financiële, administratieve of tijdsdruk.

Als de situatie zich voordoet dat de rechtsbijstandsgerechtigde geen gebruik van zijn of haar recht maakt een bepaalde advocaat te kiezen, kan de keuze gemaakt worden onder de volgende voorgestelde omstandigheden: (i.) gelijkheidsprincipe (ii.) willekeurigheidprincipe; (iii.) aanpassing aan de behoefte van de cliënt, die kan gaan over een bepaald specialisme van de advocaat, talenkennis enz.

b. Voorbeelden uit de landelijke praktijk

Als een rechtsbijstandsgerechtigde in **Nederland** zijn of haar advocaat niet zelf kiest wordt er willekeurig een advocaat gekozen (in situaties waar met piketdienst wordt gewerkt, worden de advocaten natuurlijk volgens beschikbaarheid gekozen).

Een rechtsbijstandsgerechtigde in **Litouwen** heeft de mogelijkheid een advocaat van zijn of haar keuze te vragen. Als een rechtsbijstandsgerechtigde een advocaat wil die niet op de lijst van rechtsbijstandsverleners voorkomt, dan moet hij of zij de toestemming van die advocaat vragen en die voorleggen aan de opsporingsmedewerker, officier van justitie of rechtbank. Met andere woorden, een rechtsbijstandgerechtigde kan iedere advocaat in Litouwen kiezen.

In **Duitsland** kan de verdachte/beklaagde zelf zijn of haar advocaat kiezen; als de advocaat de zaak niet kan aannemen kiest de rechter de advocaat in een onafhankelijke rechterlijke beslissing.

c. Beoordeling van de Praktijknorm op basis van ons onderzoek

Volgens onze enquête geeft **71,8 %** van de respondenten aan dat zij deze norm hebben in hun jurisdictie. **66,7 %** Van de respondenten die niet deze norm in hun systeem hebben, kunnen zich voorstellen dat zij die willen hanteren. De respondenten van de enquête geven het belang van de norm voor het garanderen van kwalitatief hoogwaardige rechtsbijstand een **3,96** (1-helemaal niet belangrijk; 5-heel belangrijk).

i. Voordelen

Het recht een advocaat te kiezen vergroot het eigenverantwoordelijkheidsgevoel. Als een rechtsbijstandsgerechtigde een advocaat kan kiezen uit een aantal opties zorgt dit ervoor dat hij/zij meer medewerking verleent aan een door hem-/haarzelf gekozen persoon dan wanneer hij/zij een aan hem/haar toegewezen advocaat krijgt.

ii. Tekortkomingen

Dit instrument is alleen nuttig als een rechtsbijstandsgerechtigde een bepaalde advocaat kent, d.w.z. eerdere (succesvolle) ervaring heeft met het rechtsbijstandssysteem. Als iemand geen advocaat kent (wat meestal het geval is), is dit instrument niet zo nuttig.

Populairdere advocaten worden vaker gevraagd waardoor er een ongelijke taakbelasting ontstaat.

d. Aanbevelingen

Uit onze onderzoeken blijkt dat dit een heel belangrijk instrument is. Het is op veel plaatsen bekend en kan zeer goed worden toegepast. Het is echter belangrijk maatregelen te nemen voor rechtsbijstandsgerechtigden die weinig ervaring hebben met het systeem.

VII. Uitgebreide informatie over Rechtsbijstand aan de Rechtsbijstand-gerechtigde verstrekken

1. Praktijknorm: Een lijst van advocaten opstellen met diverse informatie (een informatieve lijst van advocaten die rechtsbijstand verlenen)

a. Uitleg over de Praktijknorm

Volgens het instrument moet er een lijst worden opgesteld met de beschikbare rechtsbijstandadvocaten met bepaalde informatie over zijn/haar deskundigheid en moet deze lijst aan een rechtsbijstandsgerechtigde verstrekt worden bij de keuze van een advocaat. Hierdoor kan een meer geïnformeerde keuze worden gemaakt.

De lijst kan contactgegevens bevatten (voor- en achternaam, adres, telefoon, e-mailadres), specialisatie van de advocaat, beroepservaring, talenkennis en/of andere persoonlijke informatie (als leeftijd, geslacht, waardering, enz.). Het moet worden opgemerkt dat informatie over specialisatie, ervaring en talenkennis gewaarmerkt is.

De lijst moet openbaar zijn en beschikbaar op ieder politiebureau, parket, rechtbank en ook online. N.B. In lidstaten waar een bijstandsgerechtigde niet zijn advocaat kan kiezen is het instrument niet van toepassing.

b. Voorbeelden uit de landelijke praktijk

Uit ons onderzoek blijkt dat een lijst van advocaten (met namen en adressen) heel gewoon is (d.w.z. in **Oostenrijk, Nederland, Litouwen, Duitsland**). Maar zoals een academicus uit het **VK** heeft opgemerkt, is dat niet automatisch de oplossing. Een lijst van advocaten met hun ervaring in specifieke strafzaken zou nog effectiever zijn. In sommige jurisdicties wordt een shortlist verstrekt van “Met spoed oproepbare advocaten” als iemand gearresteerd is.

In sommige jurisdicties is er een zoekmachine (bijv. in **Finland en Litouwen**) voor informatie over advocaten (niet alleen rechtsbijstandadvocaten) met filters (zoals deskundigheid, talenkennis, ervaring). Dit heeft echter alleen zin in landen waar in het algemeen voldoende computerkennis aanwezig is.

c. Beoordeling van de Praktijknorm op basis van ons onderzoek

Volgens onze enquête heeft **60,5 %** van de respondenten aan dat zij deze norm hebben in hun jurisdictie. **86,7 %** Van de respondenten die niet deze norm in hun systeem hebben, kunnen zich voorstellen dat zij die willen hanteren. De respondenten van de enquête geven het belang van de norm voor het garanderen van kwalitatief hoogwaardige rechtsbijstand een **3,26** (1-helemaal niet belangrijk; 5-heel belangrijk).

i. Voordelen

Dit instrument vergroot het vertrouwen tussen advocaat en rechtsbijstandsgerechtigde en draagt zo bij tot vertrouwen in de advocaat. Dat komt de vertegenwoordiging weer ten goede (omdat de rechtsbijstandsgerechtigde meer bereid is om informatie te delen en mee te werken).

ii. Tekortkomingen

Het risico bestaat dat alleen de meest ervaren advocaten worden gekozen. Op termijn blijft de kwaliteit van de advocaten dan niet gelijk omdat minder ervaren advocaten minder vaak gekozen worden. Verder is er het nadeel dat de werklast niet gelijkelijk verdeeld is. Als er alleen maar

advocaten met contracten met een Raad voor Rechtsbijstand in een lidstaat op de lijst staan, is deze informatie niet volledig omdat er meer advocaten het recht hebben om rechtsbijstand te verlenen.

Er werd opgemerkt dat niet alle verdachten weten dat ze zelf een advocaat kunnen kiezen, een vooropgestelde voorwaarde voor dit instrument. En zelfs als ze dat wel doen, besluiten sommigen geen gebruik te maken van dat recht.

Tot slot moet de wetgeving rondom gegevensbescherming in acht genomen worden.

d. Aanbevelingen

Ons onderzoek bevestigt dat dit instrument kan dienen als oriëntatie voor de rechtsbijstandsgerechtigde en daarom is het belangrijk. Het instrument kan goed worden toegepast.

2. Praktijknorm: Ervoor zorgen dat de cliënt volledig is geïnformeerd over zijn of haar rechten (Betere kennisgeving van de rechten van de verdachte)

a. Uitleg over de Praktijknorm

Landen dienen ervoor te zorgen dat een politieagent, officier van justitie, rechtsbijstandsinstantie of advocaat de verdachte of beklaagde goed informeert over zijn rechten. Deze informatie moet verstrekt worden op een manier die de verdachte of beklaagde begrijpt (d.w.z. in de vorm van een verklaring, informatiefolder, video of via een app) met minder technisch taalgebruik.

b. Voorbeelden uit de landelijke praktijk

De verplichting de verdachte over zijn of haar rechten te informeren in een taal die hij of zij begrijpt is in alle Europese rechtsgebieden verplicht. De informatie wordt meestal schriftelijk gegeven, vaak door politieagenten.

Het kan echter zo zijn (als wordt aangegeven door een advocaat uit **Oostenrijk**, die deelnam aan ons onderzoek) dat mensen hun wettelijke rechten niet altijd begrijpen. Ons onderzoek heeft dat inderdaad steeds aangetoond. Het is mogelijk een trucje om juridisch advies te ontmoedigen of misschien is het de routineachtige manier waarop deze rechten kenbaar worden gemaakt.

In het VK wordt als pilotproject een app voor verdachten ontwikkeld. De app moet mensen helpen hun rechten beter te begrijpen. De app kan geen juridisch advies bieden, maar kan mensen helpen beter de voornaamste juridische vragen omtrent hun situatie te begrijpen, beter geïnformeerde beslissingen te nemen, vooral over het afzien van juridisch advies of de keuze van een advocaat.

Een onderzoeker uit **Bulgarije** merkte op dat het gebruik van de app problematisch kon zijn omdat het overgrote deel van de verdachten niet kan lezen. Deze onderzoeker legt uit dat in 2015 ongeveer 10 % van de verdachten in Bulgarije vreemdelingen waren en 16 % geen Bulgaars sprak.

c. Beoordeling van de Praktijknorm op basis van ons onderzoek

Volgens onze enquête geeft **58,3 %** van de respondenten aan dat zij deze norm hebben in hun jurisdictie. **100%** van de respondenten die niet deze norm in hun systeem hebben, kunnen zich voorstellen dat zij die willen hanteren. De respondenten van de enquête geven het belang van de norm voor het garanderen van kwalitatief hoogwaardige rechtsbijstand een **3,88** (1-helemaal niet belangrijk; 5-heel belangrijk).

i. Voordelen

Mededeling van de rechten van een verdachte (ook het recht op rechtsbijstand) is een essentieel onderdeel van de procedure.

Deze mededeling mag geen formaliteit zijn. De huidige nadelen zijn dat de tekst vaak te technisch is, dat een verdachte ongeletterd kan zijn, of dat een verdachte de taal van het land niet spreekt.

ii. Tekortkomingen

Geen nadelen vastgesteld.

d. Aanbevelingen

Uit onze onderzoeken blijkt dat dit instrument bijna altijd kan worden toegepast. Naast de traditionele methodes om verdachten en beklagden informatie te verstrekken, dient ook meer gebruik te worden gemaakt van ITC-technologie waarbij rekening moet worden gehouden met de geschikte doelgroep.

VIII. Procedurele Waarborgen

1. Praktijknorm: Vereiste van uitdrukkelijk akkoord van de cliënt over het verlies van rechten

a. Uitleg over de Praktijknorm

Om te garanderen dat de advocaat handelt volgens de wensen van zijn/haar cliënt is het belangrijk de verdachte bepaalde rechten te geven die alleen door de verdachte zelf kunnen worden uitgeoefend. Voordat de advocaat iets doet namens de verdachte is het daarom belangrijk dat de verdachte dat weet. Zo blijft de verdachte autonoom zonder dat hij de kwaliteit van het werk van de advocaat hoeft

te controleren. Zolang als de cliënt onafhankelijke beslissingen neemt in de strafprocedure is er minder ruimte voor fouten van de advocaat of is de cliënt daar tenminste niet afhankelijk van en is hij daarom minder kwetsbaar. Natuurlijk kan dit alleen dienen als veiligheidsmechanisme met betrekking tot het kwaliteitsaspect. Hier kan op verschillende manieren voor worden gezorgd. Het Wetboek van Strafvordering in de lidstaten bevat regels over hoe het verlies van rechten in zijn werk gaat en waardoor de verdachte een zekere mate van controle heeft over het werk van de advocaten. Die procedurele rechten kunnen echter betekenen dat afgezien wordt van een verschijning in de rechtbank als getuige over bewijsmateriaal dat als alibi dient; voorts kan alleen de beklaagde zelf een bekentenis afleggen.

b. Voorbeelden uit de landelijke praktijk

Duitsland: Alleen de beklaagde kan afstand doen van het recht op een beroepsmaatregel tenzij de verdediger uitdrukkelijke toestemming daarvoor kan aantonen, Artikel 302 lid 2 Duits Wetboek van Strafvordering.

c. Beoordeling van de Praktijknorm op basis van ons onderzoek

Volgens onze enquête geeft **47,06 %** van de respondenten aan dat zij deze norm hebben in hun jurisdictie. **85,7 %** Van de respondenten die niet deze norm in hun systeem hebben, kunnen zich voorstellen dat zij die willen hanteren. De respondenten van de enquête geven het belang van de norm voor het garanderen van kwalitatief hoogwaardige rechtsbijstand een **4,00** (1-helemaal niet belangrijk; 5-heel belangrijk).

i. Voordelen

Dit instrument dient meerdere doelen, niet alleen de kwaliteit van de rechtsbijstand, maar het vergroot ook de status van de verdachte in de procedure omdat hij of zij er actief bij betrokken is. Het instrument beoogt de verdachte in een positie te brengen waarin hij de zaken stevig onder controle heeft.

ii. Tekortkomingen

Zoals hierboven al opgemerkt dient dit instrument slechts als een minimale waarborg om de verdachte controle te laten houden over wat er gebeurt, ook naar zijn/haar eigen advocaat toe. Dit houdt ook het risico in dat de verdachte beïnvloed kan worden door anderen, bijv. door politieagenten die de verdachte onder druk kunnen zetten om hem/haar van bepaalde rechten te doen afzien (in ons onderzoek wordt dit aangegeven door een advocaat uit Griekenland, een academicus uit Nederland en een advocaat uit Oostenrijk).

d. Aanbevelingen

Uit onze onderzoeken blijkt dat deze norm van groot belang is voor het rechtsbijstandssysteem in het algemeen. Het instrument heeft een hoog toepassingsniveau. Maar dit is een instrument dat de kwaliteit van de rechtsbijstandverlening meer indirect dient door de positie van de verdachte in de procedure in zijn geheel te versterken.

2. Praktijknorm: Documentatievereiste

a. Uitleg over de Praktijknorm

Er kan een procedurele eis van gemaakt worden dat advocaten verplicht zijn hun werk voor de cliënt te documenteren. Op deze manier ontstaat er meer transparantie en wordt het risico dat advocaten niet op de goede manier optreden tot een minimum teruggebracht. Bovendien kan de zaak met goede documentatie makkelijker overgedragen worden aan een andere advocaat (als de eerste advocaat de zaak niet voort kan zetten of bepaalde dingen doet of de rechtsbijstandsgerechtigde om een andere advocaat vraagt). Het is ook nodig als er gebruik wordt gemaakt van peer review in het rechtsgebied.

b. Voorbeelden uit de landelijke praktijk

Duitsland heeft een verordening die documentatieplicht voor advocaten bepaalt in Artikel 50 Bundesrechtsanwaltsordnung, zie voor de precieze bewoordingen van de bepaling https://www.brak.de/w/files/02_fuer_anwaelte/brao_engl_090615.pdf

c. Beoordeling van de Praktijknorm op basis van ons onderzoek

Volgens onze enquête heeft **48,5 %** van de respondenten aan dat zij deze norm hebben in hun jurisdictie. **72,22 %** Van de respondenten die niet deze norm in hun systeem hebben, kunnen zich voorstellen dat zij die willen hanteren. De respondenten van de enquête geven het belang van de norm voor het garanderen van kwalitatief hoogwaardige rechtsbijstand een **3,76** (1-helemaal niet belangrijk; 5-heel belangrijk).

i. Voordelen

Het moet worden opgemerkt dat dit instrument zeker geen goede kwaliteit garandeert, maar toch informatie geeft over het verloop van de werkzaamheden van de advocaat voor de rechtsbijstandsgerechtigde en nodig is ter beoordeling van de kwaliteit. Verder brengt documentatie van de procedurestappen en communicatie met de cliënt er advocaten misschien toe de kwaliteit van hun werk te verbeteren.

ii. Tekortkomingen

Afgaande op individuele indicaties in de enquête is het niet duidelijk in welke mate dit instrument de kwaliteit van de rechtsbijstand tot voordeel kan strekken (aangegeven door een academicus uit Nederland).

d. Aanbevelingen

Uit onze onderzoeken blijkt dat deze norm zeer belangrijk is voor het rechtsbijstandssysteem als geheel. Het instrument heeft een hoog toepassingsniveau. Het dient ook andere doeleinden en zorgt niet alleen voor de kwaliteit van de rechtsbijstand.

3. Praktijknorm: Niet-effectieve verdediging in beroepsprocedures duidelijk maken

a. Uitleg over de Praktijknorm

Omdat het vooral moeilijk is in te breken in een lopende procedure gezien de onafhankelijkheid van een advocaat, is het minder moeilijk om daarna toezicht te houden op de verdediging in een beroepsprocedure; dit is een waarborg die landen kunnen invoeren die met de bijzondere situatie te maken hebben dat hun constitutionele bescherming van de onafhankelijkheid van de advocaat heel ver gaat en ze daarom geen andere instrumenten kunnen doorvoeren vanwege het feit dat ze aarzelen over de inbreuk op de onafhankelijkheid van advocaten.

b. Voorbeelden uit de landelijke praktijk

Duitsland: De keuze van de door de rechtbank aangewezen advocaat kan beoordeeld worden in beroepzaken ingevolge Artikel 304 Wetboek van Strafvordering, zie voor de precieze bewoordingen van de bepaling https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/englisch_stpo.html#p1883.

c. Beoordeling van de Praktijknorm op basis van ons onderzoek

Volgens onze enquête geeft **53,3 %** van de respondenten aan dat zij deze norm hebben in hun jurisdictie. **68,8 %** Van de respondenten die niet deze norm in hun systeem hebben, kunnen zich voorstellen dat zij die willen hanteren. De respondenten van de enquête geven het belang van de norm voor het garanderen van kwalitatief hoogwaardige rechtsbijstand een **3,59** (1-helemaal niet belangrijk; 5-heel belangrijk).

i. Voordelen

Een mechanisme dat rekening houdt met de mogelijke fouten van advocaten die kunnen leiden tot verkeerde rechtsspraak wordt verondersteld heel behulpzaam te zijn in combinatie met andere mechanismen uit de toolbox (aangegeven in onze enquête door een academicus uit het VK).

ii. Tekortkomingen

Dit instrument werkt alleen als een aangewezen advocaat uiterst ineffectief en incompetent is (aangegeven door een advocaat uit Oostenrijk). Voorts is er enige twijfel over hoe dit instrument de weg naar kwaliteitsbeheersing door de rechtbank kan zijn (aangegeven door een andere advocaat uit Oostenrijk). De eerdere verklaringen van advocaten uit Oostenrijk spreken elkaar tegen: hoe minder een rechtbank de kwaliteit van rechtsbijstandverlening hoeft te beheersen, des te minder kan zij een positieve invloed op hoge kwaliteit hebben. Er moet duidelijk een balans gevonden worden om alle bezorgdheid weg te nemen.

d. Aanbevelingen

Volgens ons onderzoek is dit instrument belangrijk en nuttig samen met andere instrumenten die de kwaliteit van de rechtsbijstand versterken.

4. Praktijknorm: Procedurele rechten aan de verdachte/beklaagde toekennen om te zorgen dat hij/zij kan deelnemen aan de procedure en eigen controle van de kwaliteit van de verdediging.

a. Uitleg over de Praktijknorm

Aangezien de verdachte of de beklaagde gezien moet worden als een onderwerp in de procedure, behoeft het geen betoog dat hij of zij bij de procedure betrokken moet worden. Dit betekent ook dat de verdachte of beklaagde persoon aanwezig is en de kans heeft bijvoorbeeld naar de acties van de advocaat in de rechtbank te kijken. Dit stelt hem of haar in staat (of verplicht hem of haar er zelfs toe) mogelijke fouten op te merken die de verdediger maakt.

a. Voorbeelden uit de landelijke praktijk

Duitsland: Bij de hoofdhoorzitting is de aanwezigheid van de beklaagde verplicht, zie Artikel 230 lid 1 en Artikel 231 lid 1 Wetboek van Strafvordering, zie voor de precieze bewoording van de bepaling https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/englisch_stpo.html#p1883

Duitsland: Inzage in de documentatie bij een kort geding is voorbehouden aan de verdachte, zie Artikel 147 (7) CCP, as to the exact wording of the provision, see https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/englisch_stpo.html#p1883.

b. Beoordeling van de Praktijknorm op basis van ons onderzoek

Volgens onze enquête geeft **66,7 %** van de respondenten aan dat zij deze norm hebben in hun jurisdictie. **81,8 %** Van de respondenten die niet deze norm in hun systeem hebben, kunnen zich voorstellen dat zij die willen hanteren. De respondenten van de enquête geven het belang van de

norm voor het garanderen van kwalitatief hoogwaardige rechtsbijstand een **4,09** (1-helemaal niet belangrijk; 5-heel belangrijk).

i. Voordelen

Dit instrument dient meerdere doeleinden en wordt breed gebruikt in Europese jurisdicties.

ii. Tekortkomingen

Naar de aard ervan is dit geen instrument dat direct invloed heeft op de kwaliteit van de verleende rechtsbijstand. Het garandeert voornamelijk de positie van de verdachte of beklaagde in de procedure. Dit heeft indirect effect op de relatie tussen de advocaat en zijn/haar cliënt. Hoe meer de verdachte of beklaagde persoon actief betrokken is bij de procedure, des te meer is hij of zij in staat autonoom te handelen en mogelijke fouten van de advocaat te ontdekken. Dit heel indirecte effect wordt beoordeeld door deskundigen om consequenties te vorderen als blijkt dat de verdediging een fout heeft gemaakt; er wordt bijvoorbeeld voorgesteld om een goede financiële compensatie te vorderen als blijkt dat de advocaat een fout heeft gemaakt, wat betekent dat dit instrument gecombineerd moet worden met andere instrumenten (aangegeven door een respondent uit Nederland).

c. Aanbevelingen

Uit onze onderzoeken blijkt duidelijk dat dit een heel belangrijk instrument is dat heel populair is en zeer veel wordt toegepast. Het benadrukt de status van de verdachte/beklaagde in strafprocedures.

IX. Bijzondere Noodzaak snelle Verlening van Rechtsbijstand in Detentiezaken

1. Praktijknorm: rooster opstellen voor de procesadvocaat van dienst om te zorgen dat er snel een advocaat aanwezig kan zijn

a. Uitleg over de Praktijknorm

Verdachten die zijn gearresteerd hebben het recht een advocaat te raadplegen voordat ze verhoord worden door de politie en hebben het recht bij het verhoor door de politie een advocaat aanwezig te hebben (zie de uitspraak in *Salduz tegen Turkije* van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens). Hierdoor zijn er meer politiehandelingen en handelingen van het OM nodig en is er meer vraag naar rechtsbijstand. Overheden dienen daarom maatregelen te nemen en een actieve rol te spelen bij het toezicht op de ondernomen maatregelen om een goed functionerende piketdienst op te zetten. Dit komt vooral omdat tijd heel belangrijk kan zijn bij sommige onderzoeken. De behoefte

aan snelheid betekent dat autoriteiten de acceptatie van verzoeken om rechtsbijstand van verdachten en het doorgeven van die verzoeken aan advocaten efficiënt moeten organiseren.

Bij dit instrument moet een strafrechtadvocaat beschikbaar zijn en op tijd naar het politiebureau komen als iemand in bewaring is gesteld. Een advocaat die piketdiensten draait, werkt volgens een rooster. De noodzakelijke rechtsbijstand wordt verleend met (snellere) procedures. Zulke diensten betekenen overigens niet dat dezelfde advocaat de rechtsbijstandsgerechtigde bijstaat in de volgende fases van het proces. Verder kan ook de hulp van een professionele tolk noodzakelijk zijn.

b. Voorbeelden uit de landelijke praktijk

De meeste strafrechtadvocaten die rechtsbijstand verlenen in **Nederland** draaien ook piketdiensten (90%). Als ze nodig zijn, vult een politieagent online een aanvraag in om contact op te nemen met de advocaat die de verdachte gekozen heeft of een willekeurig gekozen advocaat die beschikbaar is. Het onlineplatform verwerkt verzoeken van de politie om rechtsbijstand aan advocaten. Het computersysteem van de politie kan dan een bericht sturen naar een webserver. Het elektronische bericht bevat gegevens van de politie over de zaak: om welke overtreding het gaat, voorkeur voor een bepaalde advocaat, is de verdachte verslaafd, heeft hij een tolk nodig, enz. Het computersysteem geeft het verzoek automatisch door aan ofwel de voorkeursadvocaat van de verdachte of de advocaat die dienst heeft. Advocaten moeten binnen 45 minuten reageren of ze de zaak aannemen en binnen twee uur op het politiebureau zijn. Als een verzoek niet geaccepteerd wordt, selecteert het computersysteem automatisch een andere advocaat uit het rooster. Alle informatie over het proces wordt automatisch in het system vastgelegd.

In het **VK** bestaat er in Engeland en Wales een piketdienst voor politiebureaus en een voor de politierechter. Zodoende kunnen politie en rechtbank geen advocaat van hun eigen keuze inschakelen.

Litouwen hanteert lijsten met rechtsbijstandsadvocaten voor piketdiensten op weekend- en feestdagen. Een onderzoeker uit **Bulgarije** meldt dat Bulgarije ook een systeem heeft voor het aanstellen van rechtsbijstandsadvocaten bij bewaring. De roosters zijn regionaal en worden geregeld door de plaatselijke afdeling van de Orde van advocaten. Deskundigen van **Malta** en **Portugal** lichten toe dat ook zij vergelijkbare systemen met piketdienst hebben. In Oostenrijk wordt het geregeld via een gratis telefonische hotline. De politie moet de verdachte informeren over diens recht de hotline te bellen.

c. Beoordeling van de Praktijknorm op basis van ons onderzoek

Volgens onze enquête geeft **54,4 %** van de respondenten aan dat zij deze norm hebben in hun jurisdictie. **100 %** Van de respondenten die niet deze norm in hun systeem hebben, kunnen zich

voorstellen dat zij die willen hanteren. De respondenten van de enquête geven het belang van de norm voor het garanderen van kwalitatief hoogwaardige rechtsbijstand een **4,3** (1-helemaal niet belangrijk; 5-heel belangrijk).

i. Voordelen

Allereerst is dit instrument rendabel. Het kost weinig of niets om dit instrument te implementeren.

Op de tweede plaats is ieder uur dat in bewaring wordt doorgebracht schadelijk. Dit instrument beperkt het aantal buitensporig toegepaste bewaringen.

ii. Tekortkomingen

Het kan onmogelijk zijn om ervoor te zorgen dat er tijdig een advocaat op een politiebureau aanwezig is in verafgelegen gebieden, vooral als daar geen rechtsbijstandsadvocaten wonen.

d. Aanbevelingen

Uit ons onderzoek blijkt dat dit een heel belangrijk instrument is dat het meeste wordt toegepast. Het heeft een enorme invloed op het functioneren van de rechtsbijstandverlening bij bewaringszaken en vervult daarom een sleutelfunctie bij zaken in voorlopige voorziening.

e. Beste Praktijknormen opstellen die gericht zijn op de speciale behoefte aan verdediging in situaties op het politiebureau

a. Uitleg over de Praktijknorm

Richtlijnen voor advocaten op het politiebureau (over de rol en taken van de advocaat) kunnen ter beschikking worden gesteld aan rechtsbijstandsadvocaten. Daarnaast kan er een controlelijst worden opgesteld voor politieverhoren (een niet-bindend instrument dat advocaten helpt te bedenken welke vragen hij/zij bij de eerste ontmoeting met de cliënt moet stellen. Dergelijke instrumenten zouden advocaten kunnen helpen vooral in zaken waarbij het bezoek aan het politiebureau à la minute plaatsvindt en advocaten weinig tijd krijgen om zich voor te bereiden of zij niet de beschikking over de dossierstukken van het OM krijgen.

b. Voorbeelden uit de landelijke praktijk

Voorstel van **Nederland**: Beste praktijken voor de raadspersoon op het politiebureau bij het verhoor van zijn cliënt (de verdachte) en een controlelijst zoals opgesteld door Prof. Dr. *Jan Boksem*.¹⁵

---

15 http://www.jura.uni-frankfurt.de/71952433/Defence-counsel-at-police-questioning_-protocol-Jan-Boksem-DBA.pdf.

c. Beoordeling van de Praktijknorm op basis van ons onderzoek

Volgens onze enquête geeft **23,3 %** van de respondenten aan dat zij deze norm hebben in hun jurisdictie. **83,3 %** Van de respondenten die niet deze norm in hun systeem hebben, kunnen zich voorstellen dat zij die willen hanteren. De respondenten van de enquête geven het belang van de norm voor het garanderen van kwalitatief hoogwaardige rechtsbijstand een **3,56** (1-helemaal niet belangrijk; 5-heel belangrijk).

i. Voordelen

Zelfs advocaten met weinig of geen ervaring kunnen kwalitatief betere rechtsbijstand verlenen bij bewaringszittingen met zulke richtlijnen/controlelijsten.

ii. Tekortkomingen

Het is de verantwoordelijkheid van de advocaat om het recht te begrijpen en de beste argumenten van elke zaak aan te voeren. Met dergelijke normen zou de verantwoordelijkheid van een advocaat gedeeltelijk verschuiven naar de opstellers van de praktijknormen.

d. Aanbevelingen

Volgens de uitkomsten van de enquête wordt dit instrument niet op heel veel plaatsen gebruikt, maar is het relatief belangrijk en heeft een hoog toepassingsniveau. Het is echter belangrijk om te benadrukken dat advocaten natuurlijk nog steeds verantwoordelijk zijn voor hun handelingen en zichzelf niet kunnen verontschuldigen met die lijsten.

X. Werkprincipes

In de context van rechtsbijstand zijn werkprincipes wettelijke en organisatiemaatregelen die het werk van rechtsbijstandverleners (wat betreft het beperken van de tijdsinvestering, de financiële en personele middelen) moeten faciliteren om te zorgen voor rechtsbijstand van hoge kwaliteit.

1. Praktijknorm: Regulering van quota's voor advocaten die werken als verlener van rechtsbijstand/door de rechtbank aangewezen advocaat en vrijevestigde advocaat

a. Uitleg over de Praktijknorm

De overheid kan het aantal advocaten beperken dat gerechtigd is gesubsidieerde rechtsbijstand te verlenen of dat werkt als door de rechtbank aangewezen raadspersoon.

b. Voorbeelden uit de landelijke praktijk

Litouwen kent twee soorten advocaten-rechtsbijstandverleners:

- 1) advocaten die alleen maar gesubsidieerde rechtsbijstand verlenen aan de personen die daarvoor in aanmerking komen (ze geven hoofdzakelijk rechtsbijstandstrainingen);
- 2) advocaten die alleen (secundaire) gesubsidieerde rechtsbijstand verlenen als dat nodig is.

Er gelden alleen quota's voor het eerste soort advocaten, d.w.z. de advocaten die alleen maar gesubsidieerde rechtsbijstand verlenen.

De tweede groep krijgt ad hoc rechtsbijstandcontracten.

Finland kent hetzelfde duale systeem: gesubsidieerde rechtsbijstand wordt verleend door rechtsbijstandsadvocaten en vrijgevestigde advocaten. In de meeste gevallen verloopt het eerste contact via de door de verzoeker gekozen advocaat, die dan het verzoek om gesubsidieerde rechtsbijstand indient. De ontvanger van de rechtsbijstand kan bij iedere rechtszaak zijn eigen advocaat kiezen. De cliënt mag kiezen of hij in een gerechtelijke procedure wil worden bijgestaan door een gesubsidieerde rechtsbijstandsadvocaat, een advocaat of een strafrechtadvocaat. In juridische aangelegenheden die niet voor de rechter komen (bijv. advies of het opstellen van een akte) wordt gesubsidieerde rechtsbijstand alleen verstrekt door rechtsbijstandsadvocaten. In dergelijke situaties kan de ontvanger van gesubsidieerde rechtsbijstand geen strafrechtadvocaat kiezen, tenzij daar een bijzondere reden voor is (zoals dat er sprake is van belangenverstrengeling van het rechtsbijstandkantoor in de zaak of dat het kantoor het te druk heeft of dat de zaak speciale kennis vereist).

c. Beoordeling van de Praktijknorm op basis van ons onderzoek

Volgens onze enquête geeft **22,6 %** van de respondenten aan dat zij deze norm hebben in hun jurisdictie. **21,7 %** Van de respondenten die niet deze norm in hun systeem hebben, kunnen zich voorstellen dat zij die willen hanteren. De respondenten van de enquête geven het belang van de norm voor het garanderen van kwalitatief hoogwaardige rechtsbijstand een **3,36** (1-helemaal niet belangrijk; 5-heel belangrijk).

i. Voordelen

Het instrument kan nuttig zijn om de voor gesubsidieerde rechtsbijstandszaken meest competente advocaten te selecteren en ervoor te zorgen dat zij een flink aantal zaken afhandelen.

ii. Tekortkomingen

Bij gebrek aan advocaten die bereid zijn om gesubsidieerde rechtsbijstand te verlenen zou het geen effectieve regeling zijn. Het zou alleen kunnen werken in een omgeving waarin de beloningen hoog zijn en er veel concurrentie is.

d. Aanbevelingen

Uit onze onderzoeken blijkt dat dit instrument niet heel populair is en ook niet vaak kan worden toegepast. Niettemin is het gematigd belangrijk om een hoge kwaliteit rechtsbijstand te garanderen.

2. Praktijknorm: Structuren in het systeem opzetten om ervoor te zorgen dat advocaten voldoende tijd hebben om een zaak voor te bereiden

a. Uitleg over de Praktijknorm

Het instrument bevat tevens organisatorische maatregelen voor tijdsbesparing voor gesubsidieerde rechtsbijstandsadvocaten waardoor een billijke beloning voor de taakbelasting ontstaat, bijv. differentiatie in de categorieën zoals wat betreft de complexiteit van de zaak of de garantie dat advocaten betaald worden voor gewerkte uren en niet op basis van een vast salaris.

b. Voorbeelden uit de landelijke praktijk

In Nederland gelden vaste tarieven voor verschillende soorten diensten (een nominaal bedrag) op basis van uitgebreide analyse van de gemiddeld aan gesubsidieerde rechtsbijstandszaken gespendeerde tijd en variërend per soort zaak (bijv. 8 uur voor strafzaken); vaste bedragen per zaak vermenigvuldigd met een uurtarief (circa 106 Euro); uitzonderingen (dat wil zeggen extra uren) zijn alleen mogelijk bij zeer tijdrovende zaken (bijv. bij zeer gecompliceerde strafzaken). Het aantal zaken dat een gesubsidieerde rechtsbijstandsadvocaat per jaar dient af te handelen is minimaal 15 strafzaken en maximaal 250.

In Bulgarije wordt de beloning van advocaten geregeld door een normatieve wet (de Bulgaarse Voorschriften voor minimumhonoraria voor advocaten door de Bulgaarse Orde van Advocaten). De verplichte minimumhonoraria worden per type strafzaak vastgesteld – d.w.z. dat de beloning voor een moordzaak niet lager kan zijn dan een bepaald bedrag. Er is ook een normatieve wet van de overheid die hetzelfde soort principe hanteert voor de beloning van gesubsidieerde rechtsbijstandsadvocaten – er gelden bepaalde vaste minimum- en maximumhonoraria afhankelijk van het soort misdaad. Een bepaalde flexibiliteit is toegestaan en de beloning van rechtsbijstandsadvocaten kan hoger zijn dan de maximumbedragen onder specifieke omstandigheden die worden omschreven in de desbetreffende normatieve wet (d.w.z. als er talloze zittingen zijn voor de zaak, als er meer dan een verweerder is, als de rechtsbijstand werd verleend in het weekend of op een feestdag, enz.).

c. Beoordeling van de Praktijknorm op basis van ons onderzoek

Volgens onze enquête geeft **31%** van de respondenten aan dat zij deze norm hebben in hun jurisdictie. **78,3 %** Van de respondenten die niet deze norm in hun systeem hebben, kunnen zich voorstellen dat zij die willen hanteren. De respondenten van de enquête geven het belang van de norm voor het garanderen van kwalitatief hoogwaardige rechtsbijstand een **4,00** (1-helemaal niet belangrijk; 5-heel belangrijk).

i. Voordelen

Met het instrument:

- hebben advocaten genoeg tijd om een zaak voor te bereiden, wat kan leiden tot een betere kwaliteit;
- is er een eerlijke verdeling van de werklast;
- kan er onderscheid worden gemaakt in de beloning naargelang de complexiteit van de zaak.

Ook werkt dit instrument motiverend voor advocaten omdat de beloning zo dicht mogelijk de tijd benadert die ze aan een zaak besteden.

ii. Tekortkomingen

De beoordeling van de gespendeerde tijd blijft subjectief (dit hangt bijvoorbeeld af van hoe goed een advocaat in staat is zijn tijd in te delen).

Het gebrek aan flexibiliteit van de formele criteria (bijv. het soort zaak). Ernstige misdadzaken kunnen bijvoorbeeld sterk verschillen in de hoeveelheid tijd die eraan besteed wordt: de tijd voor een zaak waarin het bewijs duidelijk is, is niet hetzelfde als die voor een zaak waarbij niet voldoende bewijs aanwezig is, enz.).

d. Aanbevelingen

Met de uitkomsten van ons onderzoek kan aangevoerd worden dat dit instrument door lidstaten overwogen moet worden. Het kan overal worden toegepast en wordt als een heel belangrijk instrument beschouwd.

3. Praktijknorm: Voorkeur geven in latere stadia van een procedure aan advocaten die in een eerder stadium aan de procedure hebben gewerkt (Continuïteit van Vertegenwoordiging)

a. Uitleg over de Praktijknorm

Om te zorgen voor continuïteit van de verdediging is het logisch om de voorkeur te geven aan advocaten die in een eerder stadium aan de procedure hebben gewerkt, (mits de cliënt geen klachten

had over de advocaat natuurlijk). Dit kan gedaan worden door personen die verplicht zijn deze informatie eerst te controleren of door een systeem dat eerst naar een in een eerder stadium aangestelde advocaat zoekt. Omdat de advocaat die dan doorgaat met de zaak bekend is met de informatie en de rechtsbijstandsgerechtigde al kent, kan zo betere rechtsbijstand geboden worden, tenzij er zich bijzondere redenen voordoen waardoor dat niet het geval is.

b. Voorbeelden uit de landelijke praktijk

De uitkomsten van Wereldwijd Onderzoek naar Gesubsidieerde Rechtsbijstand (Global Studies on Legal Aid)¹⁶ laat zien dat het zorgen voor continuïteit wereldwijd gehanteerd wordt in gesubsidieerde rechtsbijstandszaken. 70% Van de ondervraagde deskundigen in het wereldwijde onderzoek (uit 105 landen) melden dat wanneer een rechtsbijstandverlener eenmaal is aangesteld, diezelfde rechtsbijstandverlener steeds of vaak op de zaak blijft tot deze is afgerond (tenzij de oorspronkelijke rechtshulpverlener niet langer beschikbaar is of anderszins geen gesubsidieerde rechtsbijstand meer kan verlenen).¹⁷

In **Nederland** nemen de advocaten die piketdienst hebben de zaak ook verder vaak op zich.

c. Beoordeling van de Praktijknorm op basis van ons onderzoek

Volgens onze enquête geeft **44,8 %** van de respondenten aan dat zij deze norm hebben in hun jurisdictie. **85,7 %** Van de respondenten die niet deze norm in hun systeem hebben, kunnen zich voorstellen dat zij die willen hanteren. De respondenten van de enquête geven het belang van de norm voor het garanderen van kwalitatief hoogwaardige rechtsbijstand een **3,71** (1-helemaal niet belangrijk; 5-heel belangrijk).

i. Voordelen

Voortgezette vertegenwoordiging versterkt de relatie en het wederzijds vertrouwen tussen cliënt en advocaat en spaart tijd in de voorbereiding van een zaak.

ii. Tekortkomingen

In de zaken waarbij de cliënt niet tevreden is met de vertegenwoordiging door een advocaat kan voortgezette vertegenwoordiging de kwaliteit van de geboden rechtsbijstand en de belangen van de cliënt schaden. Daarom moeten er waarborgmechanismen voor rechtsbijstandsgerechtigden zijn

---

¹⁶ http://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/democratic-governance/access_to_justiceandruleoflaw/global-study-on-legal-aid.html.

¹⁷ UNODC, UNDP, Global Studies on Legal Aid, Global Report (2016), http://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/LegalAid/Global-Study-on-Legal-Aid_Report01.pdf.

(bijv. mogelijkheden om een klacht in te dienen over een rechtsbijstandsadvocaat, informatie verschaffen, enz.).

d. Aanbevelingen

Deze Praktijknorm is belangrijk en heeft een hoog toepassingsniveau. Maar het moet wel gecombineerd worden met de mogelijkheid om van advocaat te wisselen als de vertrouwensrelatie afneemt.

4. Praktijknorm: Procedures vereenvoudigen (vanuit het perspectief van de cliënt) en ze gebruiksvriendelijker maken

a. Uitleg over de Praktijknorm

Dit instrument kan worden omschreven als wettelijke, organisatie- en technische maatregelen gericht op het verminderen van de bureaucratie en het vergroten van de beschikbaarheid van gesubsidieerde rechtsbijstand aan een cliënt. De toepassing van die maatregelen kan helpen de tijd en de kosten van rechtsbijstand terug te brengen en om een gebruiksvriendelijker rechtsbijstandssysteem te creëren, bijv. door automatisering/digitalisering toe te passen in het systeem.

b. Voorbeelden uit de landelijke praktijk

Een voorbeeld van beste praktijken bij de toepassing van dergelijke maatregelen is **Nederland**.

In Nederland maakt de Raad voor Rechtsbijstand (RvR) dagelijks gebruik van elektronische systemen om informatie uit te wisselen en van andere elektronische middelen om de gesubsidieerde rechtsbijstand toegankelijker te maken voor de rechtsbijstandsgerechtigde. Er is bijvoorbeeld een systeem van dagelijkse elektronische uitwisseling van relevante financiële informatie tussen de RvR en de Belastingdienst. Een dergelijke maatregel helpt de tijdskosten aanzienlijk te verlagen als er gecontroleerd wordt of de rechtsbijstandsgerechtigde voldoet aan de financiële criteria voor het ontvangen van gesubsidieerde rechtsbijstand. Ook vindt er 24/7 elektronische uitwisseling van informatie plaats tussen de politie en de RvR om een advocaat aan te wijzen die piketdienst heeft.

De RvR helpt innovatieve webapplicaties te ontwikkelen voor burgers die behulpzaam zijn bij het oplossen van hun geschillen. De RvR faciliteert het project Rechtwijzer voor burgers met een juridisch conflict of probleem: een voorlopige voorziening waarmee mensen op een interactieve manier oplossingen kunnen zoeken voor hun juridische problemen. Met de site www.rechtwijzer.nl

kunnen burgers actief een oplossing zoeken voor hun conflict of probleem. Indien nodig worden ze verwezen naar de juiste persoon of organisatie.¹⁸

De RvR introduceert een methode voor de omgang met de aanvragen voor toevoegingen voor rechtsbijstandsadvocaten op basis van vertrouwen: High Trust.¹⁹ Deze methode van High Trust houdt in dat de RvR en advocaten samenwerken op basis van transparantie, vertrouwen en wederzijds begrip. Deze High Trust methode vereist meer naleving van de kant van de advocatuur zowel op het vlak van de bestuurlijke procedures van regels en het werken volgens de wet, vaste procedures en ondersteunende faciliteiten zoals Kenniswijzer (een onlineinstrument van de RvR met informatie over wetgeving, jurisprudentie en richtlijnen voor de aanvraag van toevoegingen).

De RvR ontwikkelt specifieke instrumenten om te helpen bij de naleving, zoals informatie- en instructiebijeenkomsten, die gratis zijn voor advocaten die op deze High Trust basis werken. De aan de High Trust onderliggende filosofie is dat vertrouwen tussen een grote groep mensen vaker leidt tot positieve samenwerking en naleving dan geïnstitutionaliseerd wantrouwen. De eerste resultaten bevestigen dit al. Het aantal kantoren die de RvR veel tijd kosten voor de afhandeling van aanvragen wordt snel minder. Tegelijkertijd wordt het aantal kantoren met een goede relatie met de RvR snel groter.

c. Beoordeling van de Praktijknorm op basis van ons onderzoek

Volgens onze enquête geeft **36,7 %** van de respondenten aan dat zij deze norm hebben in hun jurisdictie. **88,2 %** Van de respondenten die niet deze norm in hun systeem hebben, kunnen zich voorstellen dat zij die willen hanteren. De respondenten van de enquête geven het belang van de norm voor het garanderen van kwalitatief hoogwaardige rechtsbijstand een **3,93** (1-helemaal niet belangrijk; 5-heel belangrijk).

i. Voordelen

Vermindert de kosten, bespaart tijd en is gebruiksvriendelijk.

Vergroot de beschikbaarheid van rechtsbijstandsverlening.

---

18 Zie voor verdere informatie: https://www.rvr.org/binaries/content/assets/rvrorg/informatie-over-de-raad/12835_legalaid-brochure_2017.pdf.

19 Zie voor verdere informatie: https://www.rvr.org/binaries/content/assets/rvrorg/informatie-over-de-raad/12835_legalaid-brochure_2017.pdf.

ii. Tekortkomingen

De gebruikelijke risico's van gedigitaliseerde procedures zoals gegevensbescherming, technische problemen, enz.

d. Aanbevelingen

Dit is een heel belangrijk instrument met een hoog toepassingsniveau. Er is weinig ongerustheid over behalve de gebruikelijke risico's van gedigitaliseerde procedures.

5. Praktijknorm: Eerstelijnsrechtsbijstand bieden, vooral als er een verzoek voor rechtsbijstand moet worden ingediend

a. Uitleg over de Praktijknorm

Dit instrument moedigt het tot stand brengen van eerstelijnsrechtsbijstand aan zodat tweedelijns hulp gemakkelijker beschikbaar is.

Primaire (of eerstelijns) rechtsbijstand wordt meestal gezien als de vorm van rechtsbijstand waarbij het gaat om advies in juridische aangelegenheden, het verstrekken van relevante informatie, verwijzing naar advocatenkantoren in de omgeving, bemiddeling, enz. Deze rechtsbijstand is meestal beschikbaar ongeacht de financiële omstandigheden van de aanvrager en wordt ofwel direct op verzoek verstrekt of binnen afzienbare tijd (maximaal een paar dagen).

b. Voorbeelden uit de landelijke praktijk

In **Nederland** treedt het Juridisch Loket op als front office voor eerstelijns (primaire) rechtsbijstand. Het Juridisch Loket geeft informatie over regels en voorschriften en over juridische procedures. Er wordt advies gegeven en cliënten worden verwezen naar vrijgevestigde advocaten of bemiddelaars als hun problemen gecompliceerder blijken of meer tijd vergen. Alle hulp is gratis. Hoewel het Juridisch Loket in principe toegankelijk is voor iedere Nederlander is de hulp voornamelijk bedoeld voor onvermogenen die in aanmerking komen voor gesubsidieerde rechtsbijstand. Cliënten kunnen zich wenden tot het Loket met allerlei juridische problemen op civiel, bestuurlijk, strafrechtelijk en vreemdelingenrechtelijk gebied.

Het eerste contact bij het Loket is bedoeld om de aard van de problemen duidelijk te maken en de medewerkers te helpen uit te vinden:

- of het probleem daadwerkelijk een juridisch probleem is, en zo ja,
- of de door het Loket verleende rechtsbijstand van toepassing is voor het probleem
(niet alle juridische problemen – bijv. tussen bedrijven

- worden behandeld door het Loket);
- welke soort bijstand het meest geschikt is voor de cliënt.

De medewerkers van het Juridisch Loket zelf mogen niet namens de cliënt optreden. De focus op eerstelijns rechtsbijstand dient twee grote doelen. Allereerst is de verleende rechtshulp direct voorhanden en kosteloos. Daarom wordt het Juridisch Loket algemeen beschouwd als makkelijk toegankelijk en tamelijk informeel. Op de tweede plaats heeft het Juridisch Loket een belangrijke screeningsfunctie, waarbij geschillen en juridische problemen in een vroeg stadium worden aangepakt en zo escalatie vermeden kan worden en de kosten beperkt blijven, zowel voor de individuele persoon als voor de maatschappij in het geheel. Dit laatste doel is versterkt sinds de diagnose- en triagemaatregel van kracht is geworden (1 juli 2011), die potentiële cliënten aanmoedigt eerst naar het Juridisch Loket te gaan voordat ze een advocaat benaderen.

Een soortgelijk systeem wordt in **Litouwen** gehanteerd waar eerstelijnsrechtsbijstand gratis aan iedereen wordt verstrekt door gemeenten.

In **Bulgarije** is er een landelijke telefonische hotline die mensen kunnen bellen, waar ze 15 minuten kosteloos met een advocaat kunnen spreken en informatie kunnen krijgen hoe ze toegang krijgen tot gedetailleerder juridisch advies en vertegenwoordiging door een advocaat.

c. Beoordeling van de Praktijknorm op basis van ons onderzoek

Volgens onze enquête geeft **63%** van de respondenten aan dat zij deze norm hebben in hun jurisdictie. **80%** Van de respondenten die niet deze norm in hun systeem hebben, kunnen zich voorstellen dat zij die willen hanteren. De respondenten van de enquête geven het belang van de norm voor het garanderen van kwalitatief hoogwaardige rechtsbijstand een **4,06** (1-helemaal niet belangrijk; 5-heel belangrijk).

i. Voordelen

Het is belangrijk als diagnostisch instrument doordat het juridische problemen helpt uitfilteren waar tweedelijns rechtsbijstand door advocaten voor nodig is. Het is kosteloos beschikbaar voor alle burgers.

Vergeleken met juridisch advies door advocaten is er geen economisch belang voor eerstelijns-rechtsbijstand om de zaak ook verder in de rechtszaal voort te zetten.

ii. Tekortkomingen

Er is meestal geen specialisatie voor het verstrekken van primaire rechtsbijstand, dus is het moeilijk gedetailleerd en kwalitatief goed advies voor alle juridische problemen te bieden.

Het is meer van toepassing in niet-strafrechtelijke zaken zoals bij civiele en familierechtelijke zaken, enz.

d. Aanbevelingen

Uit onze onderzoeken blijkt dat deze Praktijknorm heel belangrijk is en een zeer hoog toepassingsniveau heeft, maar dat hij zelfs nog belangrijker is op andere gebieden dan op het gebied van het strafrecht.

XI. Betaling en Kosten

1. Praktijknorm: De betaling verhogen

a. Uitleg over de Praktijknorm

Als wordt aangenomen dat een hogere betaling leidt tot meer tijd voor een zaak, betere advocaten aantrekt en dus leidt tot meer kwaliteit van rechtsbijstand, zou het een positieve invloed op de kwaliteit moeten hebben als advocaten er meer voor betaald krijgen.

b. Voorbeelden uit de landelijke praktijk

In **Litouwen** is de indexering voor de beloning van de advocaat gebaseerd op de landelijke consumentenprijsindex om deze aan te passen aan de behoefte van de werkende bevolking.

Ter vergelijking van het geld dat landen uitgeven aan gesubsidieerde rechtsbijstand (niet alleen rechtsbijstand in strafrechtzaken) zie het Hiil onderzoek “Rechtsbijstand in Europa: Negen verschillende Manieren om Toegang tot de Rechtspraak te garanderen?” (Legal Aid in Europe: Nine Different Ways to Guarantee Access to Justice, 2014).²⁰

c. Beoordeling van de Praktijknorm op basis van ons onderzoek

Ut ons onderzoek bleek dat **31,25 %** van mening is dat ze al een adequaat betalingssysteem hebben.²¹

i. Voordelen

Positieve ervaringen zijn opgedaan met systemen waarbij uitgebreid onderzoek is gedaan naar de betalingen en specifieke verbeteringen; gedeeltelijk geldt er een indexering op basis van

---

20 Beschikbaar via: http://www.hiil.org/data/sitemanagement/media/Report_legal_aid_in_Europe.pdf, p. 49.

21 Zoals reeds vermeld in de inleiding dient men te bedenken dat 48,89 % van de respondenten bij de enquête advocaat is. Niettemin hebben niet alleen advocaten aangegeven dat ze het betalingssysteem niet adequaat vinden: 68,18 % advocaten (vrijgevestigd), 18,18 % academici, 4,55 % ministeries, 4,55 % raadspersoon, 4,55 % rechter.

consumentenprijzen (in de enquête aangegeven door een politieagent in Nederland). Deskundigen zien een voordeel in systemen die geen landelijk betalingstarief hebben, omdat de betaling alleen redelijk kan zijn als er een redelijke hoeveelheid werk beschikbaar is voor advocaten; als er teveel advocaten zijn, bijv. in de steden, is dat in een economie op grotere schaal door de concurrentie niet mogelijk, terwijl er aan de andere kant meer betaald kan worden op het platteland om het aantrekkelijk te maken voor gesubsidieerde rechtsbijstandverleners (aangegeven door een academicus uit het VK).

ii. Tekortkomingen

Vaste honoraria kunnen advocaten ontmoedigen om veel tijd te besteden aan zaken (aangegeven door een academicus uit het VK en een advocaat uit België). Omdat er een beperkte hoeveelheid geld wordt gereserveerd voor het verlenen van gesubsidieerde rechtsbijstand zijn mogelijke verhogingen altijd moeilijk (aangegeven door een beleidsmaker uit Litouwen). Er zijn geluiden die het sterk oneens zijn met de stelling dat de beloning correleert met de motivatie van gesubsidieerde rechtsbijstandverleners of zelfs met de kwaliteit van hun werk (aangegeven door een onderzoeker bij een non-profit organisatie in Bulgarije). Zelfs als er geen bewijs is dat een hoge beloning een positief effect heeft op de motivatie, kan het tegenovergestelde waar zijn: sommige advocaten die zich niet adequaat betaald voelen, vergelijken zichzelf met andere beroepsgroepen, zoals een advocaat uit Litouwen beweert dat zelfs een tolk vooraf en tijdens een rechtszaak een paar keer meer verdient dan de gesubsidieerde rechtsbijstandsadvocaat. Het kan niet worden uitgesloten dat de waarderingssituatie in de maatschappij voor het werk van gesubsidieerde rechtsbijstandsadvocaten afgemeten wordt aan de beloning die ze ontvangen (aangegeven door een advocaat uit België).

d. Aanbevelingen

Uit ons onderzoek kan in dit opzicht slechts weinig worden geconcludeerd. Veel advocaten zijn ontevreden over de betaling, maar er is niet vastgesteld dat betaling direct van invloed is op de kwaliteit van de rechtsbijstand.

2. Praktijknorm: De kosten voor de procedure verdelen naar het principe “de veroorzaker betaalt”

a. Uitleg over de Praktijknorm

Als tuchtmaatregel voor advocaten die de neiging hebben zittingen uit te stellen, zou het een optie zijn om de kosten van de vertraging door toedoen van de advocaat door de advocaat te laten voldoen.

b. Voorbeelden uit de landelijke praktijk

Duitsland: In Duitsland bestaat zo'n regeling in Artikel 145 lid 4 Wetboek van Strafvordering. Zie voor de precieze bewoording van de bepaling https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/englisch_stpo.html#p1193.

c. Beoordeling van de Praktijknorm op basis van ons onderzoek

Volgens onze enquête geeft **32,1%** van de respondenten aan dat zij deze norm hebben in hun jurisdictie. **47,1%** Van de respondenten die niet deze norm in hun systeem hebben, kunnen zich voorstellen dat zij die willen hanteren. De respondenten van de enquête geven het belang van de norm voor het garanderen van kwalitatief hoogwaardige rechtsbijstand een **2,54** (1-helemaal niet belangrijk; 5-heel belangrijk).

i. Voordelen

Als dergelijke vertragingen duidelijk veroorzaakt worden door slechte praktijken van bepaalde advocaten en /of advocatenkantoren, dient dit te worden aangepakt (aangegeven door een academicus uit het VK).

ii. Tekortkomingen

Twijfel rijst doordat het niet altijd gemakkelijk is achter de redenen te komen voor vertragingen/verdagingen en of de verdediging de schuld gegeven kan worden voor problemen die door het OM veroorzaakt worden (aangegeven door een academicus uit het VK). Zelfs in landen waar dergelijke regelingen bestaan wordt dat mechanisme in de praktijk weinig gebruikt (aangegeven door een advocaat uit Duitsland). Verder wordt het risico opgemerkt dat dit rechtbanken een instrument in handen kan geven om advocaten te straffen die een actieve verdediging voeren (aangegeven door een advocaat uit Oostenrijk). Gedeeltelijk laat beoordeling van dit instrument zien dat de ethische normen in een systeem dergelijke problemen beter en effectiever zouden moeten oplossen (aangegeven door een advocaat uit Nederland).

d. Aanbevelingen

Uit onze onderzoeken blijkt dat deze norm weinig in de lidstaten gebruikt wordt en er veel ongerustheid over bestaat. Hij wordt ingeschaald als gemiddeld belangrijk en toepasbaar.